

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

DROGPREVENTION I SKOLAN

En kvalitativ studie som jämför gymnasieskolors drogpreventiva arbete i två kommuner i Västsverige

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Termin: HT-20

Författare: Agnes Berglund & Therese Bandhede

Handledare: Russell Turner

Tack

Vi skulle vilja tacka våra fantastiska respondenter som kunde ställa upp på intervjuer och hjälpa oss att genomföra hela studien. Sedan skulle vi även vilja tacka vår eminenta handledare Russell Turner som med sitt stöd och sin kunskap fått oss och vår studie att utvecklas genom hela processen.

Agnes & Therese

Abstract

Författare: Agnes Berglund & Therese Bandhede

Vi har i vår kvalitativa studie undersökt det drogpreventiva arbetet i gymnasieskolan i två relativt liknande kommuner i Västsverige. Studien genomfördes med semistrukturerade intervjuer tillsammans med kuratorer, drog förebyggande samordnare samt en rektor. Fokus ligger på hur arbetet eventuellt skiljer sig kommunerna emellan, de professionellas upplevelser av det förebyggande arbetet samt hur det drogpreventiva arbetet påverkas av elevernas erfarenheter och bakgrund. De teoretiska begrepp som används i studien är risk- och skyddsfaktorer, identitet, social inlärningsteori och utvecklingsekologisk teori. Resultatet visade på att kommunerna skiljer sig åt på ett par punkter till exempel vid samverkan utanför verksamheten samt samverkan inom verksamheten. En stor likhet som framkom var att den ena kommunen nyligen börjat ta efter den andra. Alltså har det som benämns som kommun X nyligen implementerat ett drogpreventivt koncept som kommun Y har bedrivit under flera år och upplevt goda resultat. Ytterligare resultat som framkom i studien var att många ungdomar utvecklar en mer liberal syn på droger vilket upplevs försvåra det drogpreventiva arbetet något. Den mer liberala synen kan dock i sin tur delvis påverka utformningen av det nya preventiva konceptet. Sedan framkom även de professionellas syn på elevers tidigare erfarenheter kring hur man talar om droger etc. hemma och hur detta påverkar elevernas förmåga att ta till sig det drogpreventiva arbetets mål. Vi önskar att med hjälp av vår studie öka kunskapen och förståelsen kring de professionellas upplevelser av det drog förebyggande arbetet i gymnasieskolan.

Nyckelord: drogprevention, ungdomar, identitet, samverkan, gymnasieskolan.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	2
1.2 Problemformulering	3
1.3 Syfte och frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Begreppsförklaring.....	6
1.6 Studiens relevans för det sociala arbetet	7
2. Tidigare forskning.....	9
1.1 Risk- och skyddsfaktorer inom prevention	9
2.2 Problematik hos skolelever	10
2.3 Drogprevention i skolan.....	11
2.4 Diskussioner kring droger	13
2.5 Inställning till och utformning av.....	14
2.6 Artiklarnas relevans	15
3. Teoretiska utgångspunkter	17
3.1 Utvecklingsekologisk teori.....	17
3.2 Risk- och skyddsfaktorer.....	19
3.3 Social inlärningsteori	21
3.4 Identitet	22
4. Metod	24
4.1 Metodval	24
4.2 Urval.....	25
4.3 Genomförande av intervjuer	27
4.5 Bearbetning av intervjuer.....	28
4.6 Analysmetod	29
4.7 Etiska överväganden	31
4.8 Reflektion kring studiens genomförande och tillförlitlighet	32
4.9 Arbetsfördelning	34
4.10 Svårigheter	35
5. Resultat och analys.....	36
5.1 Drogliberalitet	36
5.2 Elevers tidigare erfarenheter kan påverka	39
5.3 Samverkan.....	42
5.3.1 Resurser inom verksamheten	42
5.3.2 Resurser utanför verksamheten	44
5.4 Diskussioner tillsammans med elever	47
5.5 Omtanke om eleverna	50
6. Resultatsammanfattning och diskussion	53

6.1 Resultatsammanfattning.....	53
6.2 Diskussion.....	56
Referenser:	58
Bilagor:.....	62
Bilaga 1 – Intervjuguide.....	62
Bilaga 2 – Informationsmail.....	63
Bilaga 3 – Informationsbrev.....	64

1. Inledning

Vi kommer i följande studie fokusera på hur man utför det preventiva arbetet mot droger riktat mot gymnasieungdomar. Detta kommer att göras utifrån ett professionellt perspektiv från skolkuratorer, kommunanställda drogförebyggande samordnare samt en rektor. Målet med uppsatsen är att jämföra hur två olika kommuner i Västsverige utför det preventiva arbetet. Ytterligare något som vi önskar uppnå i och med studien är att samla kunskap om hur utförare av arbetet själva upplever det samt på vilka sätt drogförebyggande samordnare och skolan eventuellt arbetar ihop med drogprevention för gymnasieungdomarna.

Vi har båda genom erfarenhet från fältet erhållit information om att preventionsarbetet inom de utvalda kommunerna ter sig annorlunda och vi önskar därmed undersöka vad det är som skiljer dessa tillvägagångssätt åt. Den tidigare kunskapen vi erhållit kommer främst från verksamhetsförlagd undervisning på familjekontor (socialtjänsten) samt arbete inom socialtjänsten inriktning missbruk och beroende, kriminalvård och försörjningsstöd. Trots en viss förförståelse inom det berörda området önskar vi att gå in i studien med öppna sinnen för att försöka skapa en djupare förståelse av det preventiva arbetet.

Något som påverkar hur en kommun kan bedriva sitt förebyggande arbete mot droger är kommunens politik. Enligt vår uppfattning krävs det att kommunen avsätter en del av budgeten till det drogpreventiva arbetet för att skolan och annan personal ska kunna utföra arbetet. Satsar kommunen mycket pengar till det förebyggande arbetet leder det till att skolan får bättre förutsättningar till att bedriva arbetet. Om kommunen satsar mindre pengar kan det leda till knappare resurser för det drogpreventiva arbetet och inte lika hög prioritering. Vi har valt att inte fördjupa oss mer i ämnet för att uppsatsen inte ska bli för bred, men vill poängtera att det kan vara en orsak till hur mycket eller lite som de två kommunerna arbetar med förebyggande arbete mot droger och alkohol.

1.1 Bakgrund

I vår studie har vi valt att undersöka hur personal inom gymnasieskolan går till väga för att arbeta förebyggande mot droger. Under vår skoltid bedrevs det olika temadagar med inriktning mot droger och alkohol vilket vi endast upplevde som en punktinsats och inte gav någon vidgad kunskapsbild om vad alkohol och droger kan leda till. I skollagen (2010:800) 1 kap. 4 § står det att skolan har som uppgift att se till att eleverna får kunskap, skapar värderingar samt utvecklas till "ansvarskännande individer och medborgare". Ser man därefter till läroplanen för gymnasieskolan (GY11) som är utgiven av regeringen står det under kapitel 2.6 att rektorn har ansvar för att se till att eleverna får kunskaper om bland annat olika droger (SKOLFS 2011:144).

Då ungdomars alkohol- och drogvänor utgör ett stort samhällsproblem vill vi undersöka vad de professionella gör för att upptäcka men även hur de arbetar förebyggande för att uppmärksamma och minska risken för att ungdomar börjar bruka droger. Wicklén & Taubert (2019) nämner att droger och alkohol bland unga är en stor samhällsfråga i Sverige. Trots att åldern för att testa cannabis och alkohol stigit något under de senaste 20 åren så är det fortsatt ett stort problem och användandet är fortsatt högt (Ibid.). Vi har valt att intervjua personal på olika skolor för att se om kommunerna använder sig av olika metoder för preventivt arbete. Då vi båda har erfarenhet av att den ena kommunen arbetar mer preventivt än den andra ska det bli intressant om så faktiskt är fallet. Kommunerna liknar varandra till storlek samt invånarantal, vilket är en faktor till att vi valde dessa för studien. Kommunerna ligger även relativt nära varandra i västra Sverige, vilket öppnade vårt intresse för deras olika drogpreventiva arbete. Den ena kommunen har vi fått en förförståelse om att de där ska ha förbättrat sitt resultat vid drogvaneundersökningar samtidigt som den andra kommunens siffror i samma undersökning nästan ska ha försämrat sina resultat, alltså att fler provar eller brukar droger av olika slag.

I studien kommer kuratorns och den drogförebyggande samordnarens del i det preventiva arbetet mot droger tas upp då det ofta är de professionerna som möter

eleven när den mår dåligt eller har andra problem. Skolkuratorer samt drogförebyggande samordnare har även någon form av social utbildning till skillnad från lärarna som har deras lärarutbildning. Det gör att vi tolkar kuratorn och den drogförebyggande samordnaren mer lämpad till att ägna sig åt det förebyggande arbetet mot alkohol och droger.

1.2 Problemformulering

Användandet av narkotika har under 2000-talet blivit allt mer omfattande i Sverige (CAN 2019 s.4). Många kommuner har ökat sitt fokus på förebyggande arbete mot droger och narkotika genom att anställa en så kallad drogförebyggande samordnare (Folkhälsomyndigheten 2019). Statistik visar att 76 procent av alla kommuner har en anställd drogförebyggande samordnare (Ibid.).

Undervisning och upplysning av alkohol och narkotika är ett av de vanligaste redskapen i det preventiva arbetet mot alkohol och narkotika (Thorsén & Andersson 2000 s.11). Dock så är begrepp som alkohol- och narkotikaförebyggande arbete ett väldigt brett begrepp och det är inte helt lätt att förstå innebörden i det (Thorsén & Andersson 2000 s.8). Det var under 50-, 60-talen narkotikabruk först började talas om i termer om att det var ett samhällsligt problem, först och främst var det amfetamin som var den mest vanliga drogen, men under 60-talet blev cannabis allt mer populärt i bland annat ungdomsgrupper (Johansson, Richert & Svensson, 2017 s.45 f.). I och med det ökade intresset för cannabis började även staten sätta sig in i problemen kring narkotikabruk (Johansson, Richert & Svensson, 2017 s.46). Samhällets negativa inställning samt lagstiftning gällande narkotikaanvändning i samhället, som sägs komma från att det anses vara ett hot mot välfärden, innebär att det är en relativt snäv grupp till antalet som brukar narkotika (Ibid.). Detta gäller särskilt om man jämför den grupp som brukar narkotika med den grupp som brukar alkohol. Alkoholbruket i samhället anses vara en accepterad del av livet, vilket narkotika inte anses vara på samma vis (Ibid.; Johansson, Richert & Svensson, 2017 s. 43; Lalander & Johansson, 2017 s.229).

Lalander & Johansson (2017 s.229, 238) förklarar drogers symboliska betydelse som en gåtfullhet, där man kan komma bort från vardagen. En anledning till att ungdomar börjar bruka olika typer av droger kan vara att vuxna personer förmanar ungdomarna till att inte bruka till exempel narkotika vilket därmed ökar deras intresse för att prova något "förbjudet" (Ibid.). I och med dessa förmaningar blir det extra intressant för studien att försöka fånga upp de professionellas utförande av det preventiva arbetet just för att det finns en risk att ungdomar bli mer intresserade av att testa olika saker som beskrivs vara farliga eller otillåtna. Utifrån vår förförståelse menar vi att man som utförare av det drogpreventiva arbetet bör ha en förståelse för hur ungdomar fungerar rent utvecklingsmässigt. Utöver detta bör de även ha kunskap om var ungdomarna står i dessa frågor samt har för inställning, för att de ska kunna utföra arbetet på ett givande sätt.

Det beskrivs i boken *Ungdomar och identitet* (Frisén 2006 s. 19) att Erik H. Erikson var en av de första som beskrev identitet som tre delar nämligen biologisk, psykologisk samt social. Dock kan dessa inte åtskiljas i praktiken utan de påverkas konstant av varandra (Ibid.). Ungdomar som söker efter sin identitet dras ofta till individer de ser upp till och som kan ge bekräftelse, detta kan i vissa fall innebära att de skyggar tillbaka från "vuxenvärlden" (Wrangsjö 2006 s.135). Istället väljer de att identifiera sig med kompisgruppen till exempel genom att ha samma kläder eller musiksmak (Ibid.). Användning av till exempel narkotika kan ibland skapa en känsla av identitet samt skapa en gemenskap bland de som brukar (Lalander & Johansson 2017 s.232, 234). Ungdomars ibland omedvetna sökande efter sin identitet och resa mot att bli vuxna kan även den påverkas av narkotikabruk, just för att hantering av droger kan leda till att individen anses mer erfaren och därmed inte ses som ett barn längre (Wrangsjö 2006 s.135; Börjesson 2010 s.131; Lalander & Johansson, 2017 s.234). I och med beskrivningen om drogers gåtfullhet samt att unga börjar bruka dem på grund av olika anledningar önskar vi att med hjälp av skolpersonal med flera få en djupare förståelse för ungas drogbruk samt hur deras tidigare erfarenheter kan påverka deras eventuella drogbruk och utformningen av det preventiva arbetet.

Begreppet "drug wise" beskrivs som en form av kompetens för att reflektera kring droger, som många ungdomar anses ha i dagens samhälle (Lalander & Johansson

2017 s.239). Inom begreppet ryms bland annat kunskaper om till exempel hur olika droger ter sig, hur de brukas samt hur de ser ut (Ibid.). Enligt vår förförståelse är diskussion och information om droger en central del av det förebyggande arbetet vilket kommer att undersökas mer i studien. Det finns mycket forskning om ungdomars alkoholkonsumtion och deras användande av narkotika. Senaste drogvaneeundersökningen i gymnasieskolans årskurs två visar att ungdomar har en mer negativ inställning till alkoholen men att användandet av droger stigit något (CAN 2019).

Basen för det narkotikaförebyggande arbetet är att förbättra livsvillkoren och levnadsvanorna hos människor (Folkhälsomyndigheten 2020). Det är idag fler ungdomar som får specialiserad vård i Sverige på grund av deras problem med missbruk, vilket är problematiskt för det svenska samhället (Anderberg & Dahlberg 2014 s.348). Trots att samhället försöker försvåra för ungdomarna att få tag i alkohol och narkotika, så är dock användningen av dessa medel hög bland ungdomarna (Ibid.). Cannabis är den drog som är mest populär bland de illegala drogerna (Folkhälsomyndigheten 2017). Med detta har efterfrågan på behandling för problematiskt bruk av cannabis ökat i medel- och höginkomstländer (Ibid.). Forskning om de hälsomässiga och sociala effekterna av cannabis är under ständig utveckling, men enligt WHO:s rapport visar dock att en ung persons hjärna är mer sårbar för cannabis än en vuxens hjärna (Ibid.). Med tanke på att det drogpreventiva arbetet bedrivs för och med elever kommer de ta en större plats i studien dock genom de professionellas perspektiv. Vi önskar fylla de kunskapsluckor som vi har uppmärksammat och beskrivit ovan.

1.3 Syfte och frågeställningar

Vår studie kommer att utgå från de professionellas syn och upplevelser av det drogförebyggande arbetet med gymnasieelever. Syftet med studien är att genom de professionellas perspektiv undersöka hur det drogförebyggande arbetet bedrivs och påverkas av gymnasieungdomarnas erfarenheter etc. samt hur det skiljer sig mellan de valda kommunerna.

Våra frågeställningar lyder följande:

- På vilket/vilka sätt skiljer sig det drogförebyggande arbetet i skolorna i två olika kommuner i Västsverige?
- Hur upplever professionella sitt förebyggande arbete med gymnasieungdomar?
- Hur anser professionella att ungdomars bakgrund och tidigare erfarenheter påverkar det preventiva arbetet?

1.4 Avgränsningar

Studien kommer att genomföras tillsammans med två skolkuratorer, en rektor samt två personer som jobbar med förebyggande arbete i två kommuner i Västsverige. Studien kommer att fokuseras på drogpreventivt arbete mot gymnasieungdomar som generellt är mellan åldrarna 15–19 år. Vi valde att lämna politikens påverkan på det preventiva arbetet åt sidan då vi ansåg att uppsatsen skulle bli för bred samt på grund av vår korta tidsplan. Det kommer till störst del vara fokus på det drogpreventiva arbetet men vi menar att socialt arbete med bland annat ungdomar spelar flera andra faktorer även in och kan påverka på olika sätt, vilket kan komma vara nödvändigt att se till för studiens resultat.

1.5 Begreppsförklaring

Preventivt arbete - Med preventivt arbete kommer vi i den här uppsatsen att syfta till förebyggande arbete. Alltså att man vill minska risken för något redan innan det har brutit ut (Johnsson, Richert & Svensson 2017 s. 199). Målet med preventiva insatser är att man senare i livet förhoppningsvis inte kommer att behöva andra insatser från bland annat socialtjänst för att hantera ett utvecklat/etablerat problem i form av till exempel missbruk (Ibid.). Vi menar även att preventivt arbete kan utföras på olika sätt vilket vi önskar kunna presentera senare i studien. Man kan dela in det förebyggande arbetet i tre olika typer av prevention (Thorsen & Andersson 2000 s.8). Den första preventionen är primär prevention och innebär att man motverkar att skadligt bruk av alkohol och narkotika uppstår och utvecklas. Den andra preventionen som behandlas är sekundär prevention vilket innebär att man inom riskgrupper upptäcker och begränsar enskilda individers eller grupper skadliga bruk av alkohol och narkotika (Ibid.). Den tredje och sista preventionstypen är tertiär prevention. Det innebär att man bland missbrukare av alkohol och narkotika ska bedriva

rehabiliterande insatser för att minska risken för återfall och begränsa risken för negativ sjukdomsutveckling (Ibid.). Vårt fokus i denna studie kommer att vara på primär och sekundär prevention då skolan inte ska arbeta med behandling av drogmissbruk.

Droger - Det finns olika definitioner på vad en drog är och det är svårt att ge ett entydigt svar. Men narkotika kan beskrivas som ämnen med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekt (Läkemedelsverket). Enligt den svenska narkotikastrafflagen (1968:64) 8 § beskrivs narkotika precis som hos Läkemedelsverket. Denna definition kommer att vara utgångspunkt för studien.

Drogmissbruk - I studien kommer begreppet drogmissbruk vara aktuellt. Med detta menar vi i likhet med Johansson, Laanemets & Svensson (2009 s. 14) att allt narkotikabruk anses vara ett missbruk i och med att samtliga narkotikaklassade preparat är illegala att bruka i Sverige. Detta till skillnad från till exempel ett alkoholmissbruk som är svårare att sätta en tydlig gräns mellan när det är ett missbruk eller inte (Ibid.). Genom att följa en juridisk position av begreppet drogmissbruk blir målet med det förebyggande arbetet nolltolerans mot droger och att förebygga innan ett bruk etableras.

Drogförebyggande samordnare - I de aktuella kommunerna beskrivs en drogförebyggande samordnare som en person som ska arbeta med unga och droger. Detta ska både vara förebyggande och efter bruk har påträffats. En form av expert inom området som bland annat skolan arbetar med för att få stöd men även själva utbildas inom ämnet.

1.6 Studiens relevans för det sociala arbetet

Under de senaste 20 åren har åldern för att testa cannabis och alkohol stigit något vilket gör dessa preparat till en stor samhällsfråga (Wicklén & Taubert 2019). Hamnar en ungdom i ett aktivt missbruk kan det leda till så mycket mer än bara ett missbruk. Personen i fråga kan ha svårt att få ett arbete. Det i sin tur kan leda till att personen får svårt att kunna få ett eget boende, då personen inte kan

försörja sig. När personen inte har möjlighet att försörja sig, men ändå behöver pengar till drogerna är det lätt att hamna i de kriminella banorna vilket gör att ett missbruk kan klassas som ett samhällsproblem. Det framkommer att 70 procent av de unga som genomgår en rättslig process har använt droger någon gång i livet (Rocca, Verde & Gatti 2019 s.259). Forskning har visat att så många som 78 procent av dessa unga har konsumerat alkohol eller droger nyligen innan de kommer till en rättslig process (Ibid.). Mot bakgrund av att droger och alkoholvanor utgör ett samhällsproblem bör det inom socialt arbete finnas välfungerande metoder för att fånga upp dessa individer innan det gått för långt och de hamnar i ett etablerat missbruk. Vi anser därför att denna studie har relevans för det sociala arbetet då man kan få inspiration över hur man kan bedriva förebyggande arbete riktat mot gymnasieskolan.

2. Tidigare forskning

I följande kapitel kommer vi presentera den tidigare forskning som vi anser är relevant för vår studie. Mycket av den tidigare forskning som finns på fältet behandlar området hur mycket ungdomar dricker vilket gör att vi valt att använda oss utav hur det förebyggande arbetet bedrivs på gymnasienivå och av vilka. Med hjälp av begrepp som "Drug prevention", "Youths", "Adolescence" samt "School" har vi sökt oss igenom Göteborgs Universitetsbiblioteks databaser som Proquest, för att finna artiklar som är "peer reviewed". Nedan kommer vi att belysa de artiklar vi tycker var av störst vikt till vår studie.

1.1 Risk- och skyddsfaktorer inom prevention

Watt et al. (1993 s.2) forskade om vad de benämner som "prevention science". Med detta menar de att man önskar eliminera risker som kan leda till att till exempel en sjukdom utvecklas. Syftet med den vetenskapliga artikeln uppfattas som att författarna önskar visa på att mänsklig utveckling bör implementeras i preventiva metoder, bland annat för att mer utförligt kunna anpassa metoderna till mottagarna (Watt et al. 1993). Här beskrivs även risk- och skyddsfaktorer vara av stor vikt (Ibid.). Riskfaktorerna påverkar individen negativt och kan leda till utveckling av olika svårigheter (Watt et al. 1993 s.4). Skyddsfaktorerna å andra sidan kan direkt motverka riskfaktorer eller annars fungera som en airbag för riskernas effekter på individen (Watt et al. 1993 s.6). Olika faktorer som påverkar individer i varierande grad vid olika tider i livet är till exempel familj, skola, kompisar och det biologiska arvet (Watt et al. 1993 s.13). Mer omfattande preventionsmetoder kräver vanligen att bland annat utbildning, stat, socialt arbete, hälso- och sjukvård samarbetar för att skapa en metod som kan motverka riskfaktorer (Watt et al. 1993 s.10). Alltså blir här den förebyggande teorin av stor vikt för att kunna undersöka och utvärdera det som utformas (Ibid.). En omfattande del av studien ger förslag på framtida forskningsstrategier samt hur man kan implementera det i den preventiva forskningen (Watt et al. 1993 s.16). Detta presenteras bland annat genom exempel på hur ska implementera en mer dynamisk syn på utvecklingsprocesser (Ibid.). Dessa processer ska tydliggöra svårigheter som kan finnas i relationen mellan individen och dennes omgivning samt att preventionsteorin bör vidareutveckla kunskapen om skyddsfaktorer

utifrån till exempel omgivningens möjligheter till dessa (Watt et al. 1993 s.19, 25). Som slutsats presenterar Watt et al. (1993 s.33) att det är viktigt att ha en blandning mellan vetenskap och praktisk handling gällande förebyggande arbete. För att utformade preventionsprogram ska kunna "säljas in" till skolor etc. behöver de utformas så att andra ska kunna ta till sig programmet samt utföra det på rätt sätt (Ibid.). Den här vetenskapliga artikeln anses relevant för studien i och med att den upplevs beskriva prevention på ett grundligt sätt. Den beskriver även vikten av att se till risk- och skyddsfaktorer hos de unga, vilket är något vi önskar undersöka mer genom studien.

2.2 Problematik hos skolelever

Ekberg et al. (2016 s.266) behandlar att skolmisslyckanden är en riskfaktor som kan få ungdomar att utveckla till exempel missbruk. Författarna förklarar vidare att narkotikabruket hos unga har ökat samt att flera upplever att bruket påverkar deras studier (Ekberg et al. 2016 s.267). Vidare förklarar Ekberg et al. (2016 s.267) att svenska studier om relationen mellan skolsvårigheter och missbruksproblematik är en bristvara i dagens läge. Syftet med den studie som genomförts är att analysera hur ungdomar med bland annat narkotikaproblematik ser på sin skolgång samt eventuell problematik i skolan (Ibid.). Vilket genomförs utifrån analyser av intervjumaterial som samlats in från Maria-mottagningar (mottagningar med stöd/behandling för ungdomar som till exempel brukar alkohol, droger eller spelar om pengar) i Sveriges tre största städer (Ibid.). Det var intervjumaterial från totalt 774 ungdomar som fanns med från början men 415 stycken av dem användes i studien för att de ansågs vara av störst relevans för det analyschema som utvecklats för studien (Ekberg et al. 2016 s.270). För analysen har man här valt att använda sig av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori där författarna visar på hur ungdomens olika system påverkar dennes risk- och skyddsfaktorer i olika kategorier, utifrån analyschemat, vilka i sin tur påverkar både skolsituationen samt en eventuell missbruksproblematik (Ekberg et al. 2016 s.271). Det resultat som presenteras visar på att knappt en tredjedel av ungdomarna upplever olika svårigheter i form av mobbning och skolfrånvaro (Ekberg et al. 2016 s.273). Ungdomarna menar själva att skolsvårigheterna framkommit på grund av individuella svagheter till exempel

koncentrationssvårigheter (Ibid.). Samtidigt som det visade sig att även skolans arbetsmiljö, dåliga relationer med lärare samt elevernas kompisrelationer påverkade skolsituationen (Ibid.). Den här artikeln beskriver en bakgrund till att vissa ungdomar kan välja att testa eller bruka droger, vilket är varför den valdes ut att ha som tidigare forskning. I och med att vi valt att fokusera på skolans preventiva arbete upplevde vi att artikeln gav en intressant bild av vissa ungdomars upplevelse av skolsvårigheter vid drogbruk. Här används Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori för att visa på hur de olika systemen påverkar ungdomen vilket är en av de teoretiska utgångspunkter vi kommer att använda i vår studie.

2.3 Drogprevention i skolan

Khary Rigg & Kimberly Menedez (2018 s.586) behandlar ämnet drogpreventiva program i skolan i sin artikel och de anser att skolan är en viktig plats för att genomföra drogförebyggande program. Rigg & Mendez (Ibid.) menar att skolbaserade drogförebyggande program har visat sig vara effektivt och även bra ekonomiskt för att minska missbruksproblematiken bland ungdomar. De menar dock att det finns få studier som visar på effekten av vem som utför det drogförebyggande arbetet, alltså vilka som ger bäst effekt för att minska droganvändandet bland ungdomar (Ibid.). I artikeln ställer de sig frågan om vilken aktör som levererar det bästa drogpreventiva programmet för skolorna. De jämför klasslärare, polisen och psykologer genom att ställa upp fördelar och utmaningar med samtliga professioner (Ibid.). Problemen med att använda olagliga substanser har funnits länge i USA, där studien genomfördes, och enligt statistik från National Institute on Drug Abuse (NIDA) så behöver 23 miljoner amerikaner årligen behandling för substansproblematik (Rigg & Mendez 2018 s.587). Program för förebyggande av narkotika (DPP) är således en viktig del i att minska missbruksproblematiken och då anses skolorna vara en viktig miljö för dessa insatser (Ibid.). Rigg & Mendez (2018 s.587) skriver att missbruksproblematiken ofta startar under tonårstiden och att skolan då är en viktig plats för DPP. Vidare menar de att införandet av skolbaserade DPP är viktigt för att kunna få rätt resultat. Information från författarna visar att utan införandet av DPP i skolan blir en vanlig faktor att program ger dåliga resultat (Ibid.). Tidigare forskning om DPP

har mest fokuserat på effektiviteten på olika program och inte på vilka som genomför det, vilket gjorde att Rigg & Mendez ville undersöka det.

Lärare som förmedlare av DPP innebär en stor fördel (Rigg & Mendez 2018 s.588). Lärarna jobbar nära eleverna och har god kunskap om elevernas sätt att lära sig (Ibid.). Lärare kan också stimulera eleven till att lära sig mer genom att höja betyg och så vidare (Ibid.). En utmaning med att ha lärare som förmedlare av DPP är att det ska hinnas med under ett redan pressat schema (Rigg & Mendez 2018 s.589). En annan utmaning med lärare som utförare är att det ska finnas ekonomiska medel att utbilda lärare i ämnet (Ibid.). Ofta kan budgeten bara prioritera att köpa in material till implementering av DPP såsom lärarhandböcker och studentböcker.

Psykologer kan också ha en fördel som förmedlare av DPP. De har stor erfarenhet av att arbeta med personer som har olika sorters problem där missbruksproblematik kan vara ett av dem (Rigg & Mendez 2018 s.589).

Ungdomar kan även ha lättare att öppna sig för psykologer då de träffar dem få gånger, medan lärarna träffar de under många år. Men det finns utmaningar med att ha psykologer som utförare också. I USA är det stor brist på psykologer vilket gör att de inte har tiden som krävs för att instruera i förebyggande arbete (Ibid.). De är även högutbildade vilket gör att det är ett dyrt alternativ.

Polisen är också en myndighet som kan arbeta med drogförebyggande arbete. Polisen ses ofta som en expert på informationen om de skadliga effekterna på användandet av droger då de ofta stöter på de i arbetet (Rigg & Mendez 2018 s.590 f.). De kan också ses som en fördel med polisen som utförare av det förebyggande arbetet då studenter ofta är intresserade av polisen då det ses som ett spännande yrke (Ibid.). En utmaning med polisen som utförare kan vara att elever kan ha negativ attityd mot dem (Rigg & Mendez 2018 s.591). Eleverna kan ha personliga upplevelser med polisen samt komma från ställen där brottbekämpningen är ansträngd. Det kan då få motsatt effekt om polisen ska informera om drogförebyggande arbete (Ibid.). Vi anser att denna artikel är av stor vikt för vår studie då den tar upp vilken/vilka professioner som ska bedriva det förebyggande arbetet mot unga, vilket vår studie handlar om.

2.4 Diskussioner kring droger

Det har pågått ett så kallat EU-dap preventionsprogram som Faggiano et al. (2010 s.56) genomfört. Programmet bestod av 12 sessioner med gruppundervisning (Ibid.). Syftet med preventionsprogrammet var att undersöka effektiviteten av ett skolbaserat program för förebyggande av missbruk som utvecklats under EU-dap-studien (European Drug Addiction Prevention trial). Det var sju europeiska länder som deltog i studien, där Sverige var en av dem. Universellt förebyggande arbete i skolmiljön är ett av de mest genomförbara och lämpliga strategierna som finns för att minska missbruket bland ungdomar (Ibid.). Dock finns det svaga empiriska resultat som stödjer skolprogrammets effektivitet. Undervisningen handlade till stor del om kunskap och attityder till droger. Undersökningen vände sig till elever i åldrarna 12–14 år och den syftade till att ta itu med både experimentell och regelbunden användning av alkohol, tobak och droger (Faggiano et al. 2010 s.57). I undersökningen fanns det fyra armar som de kallade det för, tre interventionsgrupper och en kontrollgrupp. Det som undervisningen inleddes med var en självreflektion av deltagarnas kunskap om olika substanser (Faggiano et al. s.58). Det fortsattes med att ha interaktiva undervisningar där eleverna fick söka och hitta information om toxiska egenskaper och psykologiska effekter av alkohol, droger och tobak. Genom olika rollspel diskuterade man tillåtelse, kompisars resurser och framträdande (Ibid.). I slutet av dessa 18 månader på programmet instruerades eleverna i att kunna stå emot droger, vara bestämd, fatta beslut samt analysera olika coping-strategier (Ibid.). Till sist avslutades det hela med att öva på egna personliga målsättningar.

Studien av Faggiano et al. (2010) pågick under ett år och visade att interventionsgruppen hade efter 18 månader minskat sin användning av cannabis med 40 procent om man jämför med kontrollgruppen (Faggiano et al. 2010 s.64). Vid samma tidpunkt använde 4 procent av deltagarna i interventionsgruppen cannabis frekvent till skillnad från 6 procent av deltagarna i kontrollgruppen. Även bruket av alkohol och tobak sjönk i interventionsgrupperna jämfört med kontrollgruppen (Ibid.). Slutresultatet av studien var alltså positiva effekter på socialt inflytande tillvägagångssätt för att minska användningen av alkohol och

cannabis. Studien syftar till att föra diskussioner kring droger och sina egna tankar kring hur man ser på användandet av dessa. Just diskussioner kring droger är något som vi vill undersöka i vår studie, hur professionella diskuterar kring droger med gymnasieelever.

2.5 Inställning till och utformning av

Ninive Von Greiff har skrivit en doktorsavhandling som inriktar sig mot ungdomar och alkohol- och drogprevention. Studien är uppdelad i fyra delar där varje del fokuserar på olika saker. I vår studie kommer vi att belysa de två första delstudierna då vi anser att dessa är av mest relevans till vår studie. Namnet på hennes avhandling är "Ungdomsinriktad alkohol- och drogprevention - Förutsättningar, evidens och legitimitet". Ninive Von Greiff vill i sin avhandling lyfta fram olika aspekter på ungdomars bruk av narkotika och alkohol samt hur samhällets hantering av detta utformas i det nutida Sverige (Von Greiff 2008 s.12). Hennes första studie fokuserar på alkoholens betydelse för ungdomen medan de övriga tre studierna fokuserar på samhällets hantering av ungdomars bruk och missbruk av alkohol och narkotika (Von Greiff 2008 s.13). Under studiens gång använde sig Von Greiff av olika metoder i de olika delstudierna. Under första delstudien använde sig Von Greiff av fokusgruppsintervjuer, där hon intervjuade ungdomar om deras resonemang kring alkohol och droger (Von Greiff 2008 s.41). Personerna i fokusgruppen gick vid intervjutillfället i årskurs 1 på gymnasiet (Von Greiff 2008 s.42). Delstudie två bestod av projektansökningar till Statens folkhälsoinstitut (Von Greiff 2008 s.43f.). Fokus under andra delstudien var att beskriva ideella organisationers förebyggande arbete mot alkohol och narkotika (Ibid.).

Resultatet på första delstudien var att deltagarnas diskussioner kretsade kring att de medvetet och/eller omedvetet befann sig, agerade och förhöll sig till två plan, ett ytligt och ett djupt (Von Greiff 2008 s.51). Det ytliga är hur man vill framställa sig och det mer djupa är mer kulturella aspekter hur man bör tänka och agera (Ibid.). Samhälle, kultur och uppfostran var aspekter som påverkade föreställningar om hur man ska bete sig. Bruket av alkohol och narkotika är kopplat till många föreställningar och normer i samhället och dessa kan även

relateras till identitetsskapande processer och könsroller (Von Greiff 2008 s.51.). Utvecklingen av det förebyggande arbetet har gett eleverna kunskap om alkohol och droger och dess negativa effekter (Von Greiff 2008 s.35). Kunskapen om de negativa effekterna har även kombinerats med övningar om att öka elevens sociala kompetens för att stärka elevens självkänsla (Ibid.). Resultatet av delstudie två var att de mer traditionella förbunden såsom nykterhetsförbund, intresseföreningar och församlingar, var vanligast förekommande bland de som fått bidrag för det förebyggande arbetet. Insatser i form av information och erbjudanden av alternativa aktiviteter och/eller miljöer var de insatser som var mest förekommande i de olika förbunden (Von Greiff 2008 s.52). Vi anser att Ninives artikel är relevant för vår studie då hon undersöker skolungdomars inställning till alkohol och narkotika. Vi vill inte undersöka just ungdomars syn på alkohol och narkotika utan istället se vad som kan påverka det förebyggande arbete där en faktor kan vara ungdomars syn på alkohol och narkotika. Vi anser då att denna artikel kan vara till hjälp för att analysera vår empiri.

2.6 Artiklarnas relevans

All vår tidigare forskning tar upp faktorer inom det förebyggande arbetet. Faggiano et al. (2010) lyfte ett preventionsprogram i skolan som gick ut på att diskutera olika faktorer som kan påverka att ungdomar börjar bruka droger. Ninive Von Greiff (2008) är i sin avhandling inne på samma bana som Faggiano et al. (2010), nämligen att diskussioner om droger leder till att färre ungdomar brukar dessa. I de båda studierna ledde diskussioner om droger och personliga egenskaper till att ungdomar brukade droger i mindre utsträckning (Faggiano et al. 2010; Von Greiff 2008). Rigg & Mendez (2018) diskuterar i sin studie vilken profession det är som ska framföra det förebyggande arbetet till skolelever. De tar upp fördelar och nackdelar med polis, lärare och psykologer. Ser man till Watt et al. (1993 s.6) beskrivs det i artikeln vikten av att se till risk- och skyddsfaktorer hos individer vid preventivt arbete. Vidare presenteras det relevant att preventionsmetoder anpassas till mottagarna samt att en blandning av vetenskap och praktik är viktigt för preventionen och att metoden ska kunna utföras på rätt sätt av olika professioner på skolan (Watt et al. 1993 s.33). Ekberg et al. (2016 s.266) lyfter elevers syn på skolmisslyckanden. Här berättar flera elever att de

upplever svårigheter i skolan som till exempel frånvaro, till följd av deras narkotikabruk (Ekberg et al. 2016 s.273). Frånvaron kan relateras till Watt et al. presentation av risk- och skyddsfaktorer, att de eventuella riskfaktorer individen har i Ekberg et al. artikel även kan ha skyddsfaktorer som väger upp för delar av de riskerna som finns. I och med dessa artiklar kan man urskilja vikten av att ta hänsyn till de risk- och skyddsfaktorer som uppenbaras.

3. Teoretiska utgångspunkter

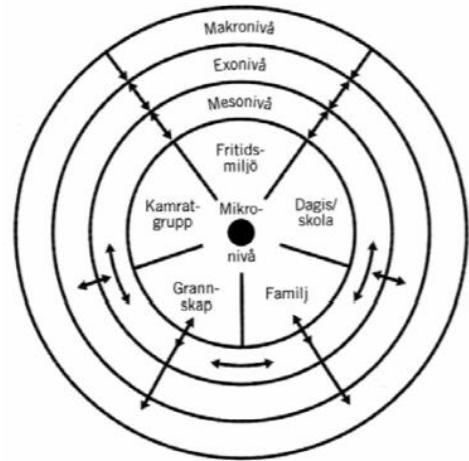
Under studien har vi diskuterat olika teorier som hade kunnat ge en nyanserad och bredare förståelse för vår empiri. Vi har intresserat oss för identitet, risk- och skyddsfaktorer samt två teorier kring förebyggande arbete. Vi ansåg att Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori är användbar för att kunna analysera och få ett djup i vår empiri i och med hans syn på människans påverkan av omgivningen. Vi har även kommit fram till att social inlärningsteori är användbar för att undersöka det förebyggande arbetet mot droger. Vi kommer nedan att presentera och förklara teorierna samt begreppen för att i analyskapitlet visa hur de kan appliceras.

3.1 Utvecklingsekologisk teori

Benämningen utvecklingsekologi kommer från forskaren Urie Bronfenbrenner och det är en teori som handlar om mänsklig utveckling (Andersson 2013 s.202). Han utformade en teori som en reaktion och som kritik på utvecklingspsykologin där man främst fokuserar på utveckling utifrån den enskilda individen och inte tar hänsyn till miljön som finns runt barnet eller individen (Andersson 2013 s.207). Bronfenbrenner var intresserad av ett bredare sammanhang, att individen inte bara utvecklas själv utan i samspel och interaktion med olika omgivande faktorer och att man kunde studera detta i den vardagsmiljö individen befinner sig (Andersson 2013 s.202). Hans teori betonar barnens utveckling i första hand, men Bronfenbrenner menar att utveckling pågår under hela livet vilket gör att teorin är användbar på alla åldrar (Ibid.). Från början användes teorin mest av pedagoger men senare började utvecklingsekologin användas på forskningsrapporter om barns och familjers situation (Andersson 2013 s.203). Efter det blev teorin kontinuerligt använd i socialt arbete och för förståelsen av sociala problem (Ibid.). Teorin kan exempelvis användas för att förstå barns beteendeproblem i skolan, till exempel om en elev har det problematiskt hemma så kan det gå ut över hur eleven beter sig i skolan (Ibid.).

Figur 1, Bronfenbrenners modell av den utvecklingsekologiska strukturen tolkad av Gunvor Andersson (2013).

Bronfenbrenner använder fyra analysnivåer i sin utvecklingsekologiska teori, som bildar en cirkel, och dessa är inte hierarkiskt ordnade över varandra utan de omsluter varandra (Andersson 2013 s.203). I mitten finns barnet eller individen själv som ett aktivt subjekt (Andersson 2013 s.207). Man menar att individen ständigt är i en dynamisk växelverkan mellan olika faktorer i

omgivningen (Ibid.). Närmast i sin omgivning, som brukar benämnas som mikronivån, pågår interaktion med individens närmiljö såsom familj, skolan och fritidsaktiviteter (Ibid.). Utanför mikronivån finner vi mesonivån. I individens mikrosystem pågår ständigt interaktioner mellan olika ting, såsom föräldrar och syskon. Genom interaktioner mellan barnets mikronivå och till exempel skola eller fritidssysselsättning påverkas barnet på något som benämns för mesonivå (Ibid.). Det sker alltså samverkan mellan barnets närmiljö som kan vara skola och familj. Mesonivån i sin tur interagerar med individens exonivå (Ibid.). Detta sker utanför individens direkta vardagsverklighet. På exonivån finns föräldrarnas arbetsplats, förskolan eller skolans organisation, kommunala resurser och lokalpolitik som indirekt påverkar individens utveckling (Ibid.). I den näst yttersta cirkeln kommer alltså inte barnet i direkt kontakt med förhållandena men det påverkar ändå barnet (Socialstyrelsen 2018 s.16). Allt detta, alla olika nivåer, samspelar i sin tur med samhällsförhållanden, normer och värderingar på nationell nivå som brukar benämnas som makronivå (Andersson 2013 s.204). Exempel på makronivå som kan påverka barnet indirekt är stadens politik och föräldrarnas arbetsförhållanden, om de har arbete. Det sker hela tiden samspel mellan de olika

nivåerna utan att själva barnet är aktivt delaktig (Socialstyrelsen 2018 s.16). Ett exempel kan vara att barnets föräldrar måste kunna samverka med barnets skola för att barnets ska få en positiv utveckling (Ibid.). Fungerar inte samspelet mellan de olika nivåerna kan barnet riskera att utvecklas negativt, det uppstår en så kallad riskfaktor i barnets närhet. Begreppet riskfaktor kommer nedan att beskrivas som ett eget teoretiskt begrepp.

3.2 Risk- och skyddsfaktorer

Ett teoretiskt begrepp som blivit mer aktuellt inom preventionsforskningen mot ungdomar är risk- och skyddsfaktorer (Anderberg & Dahlberg 2014 s.350). De används ofta som redskap för förståelse kring ungdomar som riskerar att utveckla olika typer av folkhälso- eller sociala problem (Ibid.). Det är sällan man kan sätta en tydlig gräns mellan risk- och skyddsfaktorer hos individen själv samt den omgivande miljön (Andersson 2012 s.94). Riskfaktorer kan finnas inom hemmet samt i individens andra sociala relationer och påverkar denne. Dock kan det även vara så att individen väljer att omgiva sig med goda och trygga sociala relationer, att denne fungerar bra i skolan samt har en förmåga att lätt anpassa sig till olika situationer. Dessa exempel är vad man brukar benämna som skyddsfaktorer och de kan agera som en motståndskraft mot riskfaktorer inom till exempel familjen (Ibid.).

Ser man även här till Bronfenbrenners utvecklingsekologiska exponivå kan man bland annat se att val av till exempel bostadsområde även påverkar val av skola, som i sin tur påverkar elevens kompisrelationer (Andersson 2010 s.112). I och med detta kan även olika risk- och skyddsfaktorer komma ur olika så kallade "vardagsmiljöer". Det har genom forskning visats att individen påverkas olika av risk- och skyddsfaktorer beroende på hur man utsätts för dem (Ibid.). Till exempel kan man i ett mer socioekonomiskt svagt område av en stad där det kanske är mycket oroligheter i olika gäng finnas en större risk att man hamnar i "dåligt" sällskap där det kanske förekommer droger, än om man till exempel skulle bo i en lugnare del av staden. Finns det däremot en stabil och trygg familj för den unge som bor i det mer oroliga området kan detta agera skyddsfaktor och eventuellt leda till att den unge inte hamnar i "dåligt" sällskap och börjar bruka droger som

de andra i gänget. Att bo i mer fattiga stadsdelar är något som tas upp av Johnson, Richert & Svensson (2017 s.203) som en möjlig riskfaktor för unga. Med detta sagt förekommer droger inte bara i socioekonomiskt svaga områden utan även i mer starka områden, även om det enligt CAN (2018 s.17) finns en skillnad mellan hur substanssyndrom av narkotika ter sig i olika stadsdelar. Andersson (2012 s.112) beskriver att förändringar i vardagsmiljön i form av till exempel kontakt med en trygg person, är något som kan påverka eller vända en till exempel negativ utveckling för den unga. Det är även viktigt att medvetandegöra vikten av den ungas egna resurser till exempel anpassa sig till olika situationer (Andersson 2012 s.108). Hwang & Nilsson (2011 s.187) menar att när påverkan av eller antalet risk- respektive skyddsfaktorer är ojämn har detta resulterat i en omfattande differens gällande hälsa och välmående som finns mellan olika socioekonomiska samhällsgrupper. Det har visat sig att vanligen ligger de flesta riskfaktorer till last och påverkar de mer vecka socioekonomiska grupperna mer negativt än de starkare grupperna (Ibid.).

Hänsyn måste även tas till bland annat barnets ålder och utvecklingsstadium när man ska förstå en risk (Lagerberg & Sundelin 2000 s.87). En likadan risk, som exempelvis försummelse, kan orsaka olika effekter beroende på vilken ålder barnet är i och orsakerna kan vara olika vid olika åldrar (Ibid.). Ser man till ett spädbarn så kan försummelsen bero på att spädbarnets mamma gått in i en depression och försummelsen kan då hindra kognitiv utveckling hos spädbarnet (Ibid.). Ser man istället till en tonåring så kan försummelse bero på att föräldrarnas förhållande är konfliktfyllt och tonåringen kan då istället utveckla beteendeproblem (Ibid.). En annan del som kan påverka barnets eller tonåringens risk att vidareutveckla problematiken kring en riskfaktor är hur sårbar personen är (Ibid.). Sårbarheter kan exempelvis vara kopplade till kön, tidigare erfarenheter, psykisk hälsa och andra faktorer. Sedan finns det även risker som är så pass obetydliga att det inte påverkar barnet, effekten av riskfaktorn är alltså för liten (Ibid.).

3.3 Social inlärningsteori

Albert Bandura var en av de tidigare forskarna som visade på att man inte endast lär sig genom direkta erfarenheter utan att individer även lär sig genom att bland annat betrakta andra (Hwang & Nilsson 2011 s.44). Att betrakta och ta efter andra anses därmed vara en indirekt erfarenhet, detta skulle även kunna översättas till att "barn gör inte som vuxna säger utan som de gör" (Ibid.; Havnesköld & Risholm Mothander 2009 s.51). Inlärning genom att betrakta andra kan även kallas för modellinlärning där till exempel ungdomen tar efter bland annat mönster som den uppfattar att, ofta, någon de ser upp till gör (Ibid.). Detta skulle till exempel kunna visa sig genom att de elever som anses "häftiga" eller "spännande" i klassen håller på med droger, vilket till exempel Pelle tar efter i och med att han ser upp till de "häftiga" eleverna och följer deras mönster.

Bandura menade vidare att unga behöver vara motiverade till att då följa ett mönster som denne har observerat (Nationalencyklopedin 2020). Det räcker alltså inte att uppfatta ett mönster, utan individen behöver även kunna erinra sig hur det är utformat samt vilja följa den (Ibid.). Inom modellinlärning spelar även personliga egenskaper en stor roll enligt Bandura (Nationalencyklopedin 2020). Med detta menas att modellen till exempel kan skapa vissa känslor hos utomstående. Dessa känslor samt observatörens förmåga att tolka vad den ser påverkar hur denne kommer att uppfatta samt eventuellt ta till sig modellen (Ibid.). Genom den sociala inlärningen kan man förklara hur individer kan tillgodogöra sig sina könsroller, värderingar samt social kompetens (Hwang & Nilsson 2011 s.45; Havnesköld & Risholm Mothander 2009 s.51). Havnesköld & Risholm Mothander (2009 s. 51) menar på att när barn blir äldre börjar kompisgruppen få en allt större roll i ungdomarnas liv och de börjar därmed påverka varandras sociala inlärning på ett mer omfattande sätt än tidigare.

Bandura beskriver begreppet "self-efficacy" som hur man agerar eller tolkar i olika händelser (Hwang & Nilsson 2011 s.45). Ett exempel på god self-efficacy är att om individen utsätts för något den upplever som svårt uppfattas det som en form av prövning och inte något man ska försöka undvika (Ibid.). Det är ofta så att hur individer uppfattar händelser påverkar deras utveckling av self-efficacy,

här kan man därmed påstå att stöd eller hjälp från utomstående kan agera byggstenar för individens utveckling av self-efficacy (Ibid.). Sammanfattningsvis skulle man kunna likna social inlärningsteori eller modellinlärning vid en form av imitation. Imitation beskrivs av Nationalencyklopedin (2020) utgöras av två stora delar vilka är observation samt reproduktion och detta är till exempel både för att lära samt kunna identifiera sig (Ibid.). Dessa två delar återfinns relativt tydligt i Banduras beskrivning av den sociala inlärningsteorin.

3.4 Identitet

Om begreppet identitet brukar man tala om något stabilt, som slutfasen av en lång identifikationsprocess (Risenfors 2014 s.308). Erik H. Erikson är en av de främsta forskare det talas om rörande identitet samt identitetsutveckling (Hwang & Nilsson 2011 s.311). Hwang & Nilsson (2011 s.311) presenterar Eriksons syn på identitet som individens egen uppfattning av vad det är som gör just den personen till den personen. Erikson förklarar vidare identitetsutveckling som “ett grundläggande mänskligt behov”, alltså lika viktigt som att människor äter och sover. Just under ungdomstiden sker för det mesta en form av friktion i utvecklingen hos unga, man kan säga att de genomgår en form av kris för att forma och finna sin identitet eller hamna i något som Erikson benämner som identitetsförvirring. I och med friktionen i utvecklingen är det av stor vikt att ungdomarna bland annat har en grundläggande trygghet samt en tro på sig själva och sin egen förmåga, annars kan identitetsutvecklingen försvåras (Ibid.). Erikson manade på att ungdomar borde få befinna sig i en form av mellanrum där de kan testa på olika versioner av sig själva samt ha en paus från ansvar och liknande (Hwang & Nilsson 2011 s.312). Den här typen av “paus från vardagens krav” kallade Erikson för ett psykologiskt moratorium och han menar att detta skulle vara bra för att de unga ska kunna utforska samt finna sig själva (Ibid.).

Giddens och Sutton (2014 s.205) beskriver att identitet är något som är socialt i och med att de utvecklas i samband med sociala interaktioner, de menar att identitet är något som skapas och inte något man får. Detta kan ses i likhet med Eriksons beskrivning av ungdomars utforskande och sökande samt beskrivningen av ett psykologiskt moratorium. Vidare menar Giddens och Sutton (2014 s.205)

att det finns ett flertal lager av identitet som skapas genom social interaktion, mer specifikt primära och sekundära identiteter. Primära identiteter förklaras som till exempel könstillhörighet samt etnicitet. Sekundära identiteter uppkommer ur de primära identiteterna och kan till exempel vara social positionering eller vad man arbetar med. Det sociala identitetsskapandet beskrivs som mycket flytande och skulle något i den sociala kontexten förändras kommer därmed identiteten att påverkas (Ibid.). Signild Risenfors (Risenfors 2014 s.308) menar att identitet inte ska ses som slutet på en process. Individens identitet anses alltid flerdimensionell, det vill säga att den aldrig är slutgiltig. Ofta är det kontexten där individen befinner sig som påverkar identiteten, och i Risenfors studie om hur gymnasieungdomar formar sin identitet är just kontexten skolan. Det gäller samma för oss i vår studie. Identitet går att koppla samman till "att vara sig själv" enligt Risenfors (Risenfors 2014 s.309). Vilket även går att koppla till det Erikson menar med ungas identitetssökande.

4. Metod

I detta avsnitt kommer vi att beskriva vad vi använt för metod för att samla in empiri och för att kunna få svar på våra frågeställningar. Vi kommer även att redovisa hur vi valde ut vårt urval av respondenter. I nästa del kommer en presentation över hur vi genomförde och bearbetade intervjuerna. Till sist kommer vi att behandla begreppen, reliabilitet, validitet och generaliserbarhet/överförbarhet.

4.1 Metodval

För att kunna besvara våra frågeställningar har vi valt att använda oss av en kvalitativ forskningsdesign. En kvalitativ forskningsdesign anses vara lämplig när forskaren vill utveckla ny kunskap och djupare förståelse kring ett ämne (Jacobsen 2012 s.26). Den kvalitativa forskningsdesignen anses även vara öppen och flexibel (Ibid.). I och med att vi önskade undersöka personalens upplevelse av det drogpreventiva arbetet i skolan ansåg vi att en kvalitativ forskningsdesign skulle passa bäst för studien. I den kvalitativa forskningsdesignen finns det olika metoder att använda sig av för att samla in empiri. I vår uppsats har vi valt att använda oss av semistrukturerade öppna intervjuer (Jacobsen 2012 s.97). Semistrukturerade intervjuer innebär att man har en intervjuguide (Bilaga 3) att hålla sig till, men att man är öppen och kan ställa följdfrågor till respondenten. Öppna intervjuer innebär att intervjuare och respondent samtalar om ett visst tema, som i vår studie handlar om drogförebyggande arbete riktat mot gymnasieungdomar (Ibid.). De olika teman vi har i vår intervjuguide handlar om det drogförebyggande arbetets upplägg på skolan, vad som kan göra det svårt att genomföra det drogförebyggande arbetet och hur de professionella tror att det förebyggande arbetet tas emot av eleverna. Dessa var våra huvudteman där vi sedan hade fler frågor. Dessa teman arbetades fram genom våra frågeställningar. Vi försökte att komma på teman som skulle kunna ge svar på de frågeställningar vi tagit fram.

4.2 Urval

I vår studie har vi intervjuat både kuratorer, drogförebyggande samordnare samt en rektor i två olika kommuner i Västsverige. Två intervjuer gjordes med kuratorer på två kommunala gymnasieskolor i ena kommunen, som vi väljer att benämna som kommun X, medan vi i den andra kommunen, som vi benämner som kommun Y, intervjuade en rektor på en kommunal gymnasieskola. Samtliga namn är pseudonymer.

Kommun X	Kommun Y
Drogförebyggande samordnare – Sandra	Drogförebyggande samordnare - Axel
Skolkurator – Lisa	Rektor - Peter
Skolkurator – Karin	

Anledningen till att det blev en rektor i kommun Y och inte en kurator var att han var mer involverad i det förebyggande arbetet. Vi fick kännedom om detta genom kontakten med kuratorerna på samma gymnasieskola. Vi har även genomfört en intervju med en drogförebyggande samordnare i vardera kommun. För att fastställa urvalet använde vi oss av bekvämlighetsurval och snöbollsurval. Bekvämlighetsurval innebär att man väljer de respondenter som är enklast att få tag i (Jacobsen 2012 s.227). Vi har under hela vår studie velat ha med personer som har information om hur de jobbar drogförebyggande i gymnasieskolan, vilket gjorde att valet föll på kuratorer och drogförebyggande samordnare.

Det kan finnas både fördelar och nackdelar med att använda sig av bekvämlighetsurval. Fördelarna kan vara att det är tidsekoniskt, att man väljer ut personer som faktiskt passar till studien (Ibid). Men det kan som sagt även finnas nackdelar med den urvalsmetoden. Man kan missa respondenter som har mer insikt i ämnet än de som faktiskt väljs ut (Ibid.). Fördelen med att vi även använde oss utav snöbollsurval var att vi fick tips om personer som hade mer kunskap i ämnet vi valt att undersöka. Snöbollsurval innebär att man har ett flexibelt utgångsläge när man vill samla in information till en studie (Jacobsen 2012 s.131). Man kan börja med att intervju en respondent som man anser har

bra kunskap om det område man vill undersöka för att sedan genom den intervjun få nya tips och idéer om ämnet (Ibid.). Det blir likt en snöboll, att en respondent tipsar vidare om en annan, så rullar snöbollen vidare (Ibid.). Metoden kan både vara en fördel och en nackdel. Man kan få många bra tips om personer som har bra information om ämnet. Samtidigt kan metoden vara väldigt krävande och man kan få tips på personer som kanske inte alls passar in till studien (Ibid.). Så metoden kan vara väldigt tidskrävande. I vår studie skulle vi kunna missa annan personal som har stor kunskap om det drogförebyggande arbetet. Enligt våra tidigare erfarenheter så är det kuratorerna som främst kommer i daglig kontakt med samt jobbar mot ungdomarna med till exempel missbruksproblematik. Ytterligare en faktor som spelade in i val av urvalsmetod är att vi har något knappt med tid för att genomföra studien.

Vi fick kontakt med intervjupersonerna genom att googla fram vilka skolor i respektive kommun som drivs kommunalt. Vi avgränsade oss till just kommunala skolor då vi önskar undersöka hur kommunerna arbetar med det drogförebyggande arbetet med inriktning mot gymnasieskolan. I och med att det är kommunen som har ansvar för det drogförebyggande arbetet, se i inledningen, ansåg vi att de kommunala skolorna skulle vara av störst intresse för just vår studie. När vi fått fram de kommunala skolorna i respektive kommun valde vi ut fyra skolor, två i varje kommun, och vi försökte även välja skolor som har liknande program i båda kommunerna för att få en mer rättvis bild av det vi vill undersöka. Vi gick in på skolornas hemsida för att få fram kontaktuppgifter till kuratorerna på respektive skola. På vissa av skolorna fanns det bara en kurator vilket gjorde det enkelt att välja den personen. Dock fanns det på vissa skolor mer än en kurator vilket gjorde att vi då valde en av dem. Vi hade ingen tidigare kunskap om någon av personerna, så det var helt och hållet ett bekvämlighetsurval. Dock valde en av skolorna i kommun Y att tacka nej till medverkan i studien på grund av tidsbrist. Kuratorn på den andra skolan i kommun Y valde att hänvisa oss vidare till rektorn på den skolan.

För att få tag i de drogförebyggande samordnarna använde vi oss av samma metod som med kuratorerna. Från början var tanken att vi skulle ha med fältsekreterare från socialtjänsten som respondenter. Vid kontakt med dem i respektive kommun

tipsade de istället oss att ta kontakt med drogförebyggande samordnare. Även en av kuratorerna i kommun X tipsade om den drogförebyggande samordnaren i samma kommun. Vi valde i och med detta att ändra vårt fokus och hörde istället av oss till de drogförebyggande samordnarna i respektive kommun. Från kommun Y fick vi kontaktuppgifter till den drogförebyggande samordnaren medan vi i kommun X googlade fram hemsidan för kommunens drogförebyggande samordnare och kontaktade även denne via mail. Även här blev det ett snöbollsurval då andra tipsade oss om dessa personer.

Samtliga tillfrågade erhöll ett kort informationsmail (se bilaga 1) samt en informationsblankett (se bilaga 2) där vi hade skrivit med vilka etiska aspekter vi måste förhålla oss till samt vad syftet med uppsatsen är.

4.3 Genomförande av intervjuer

Vi har genomfört fem stycken semistrukturerade intervjuer som därefter har transkriberats. Alla intervjuer förutom en har genomförts via det digitala rummet Zoom. Den intervjun som inte genomfördes på Zoom ägde rum på kurators kontor, vilket var på kurators initiativ på grund av tekniska svårigheter. För att kunna uppfatta kroppsspråk och småord enklare hade vi föredragit att ha samtliga intervjuer när man sitter med varandra. Men på grund av pågående pandemi (Covid-19) valde vi att försöka genomföra alla intervjuer digitalt för att kunna skydda både oss och våra respondenter. Vi vet inte om respondenterna befinner sig i någon riskgrupp och både vi och respondenterna träffar annat folk som kan medföra smitta. Vi var båda lite skeptiska till att genomföra intervjuerna digitalt då man inte vet vad som kan hända med tekniken, om den skulle sluta fungera mitt i en intervju. Men det var enbart under en intervju som tekniken medförde lite tekniska problem som gjorde att vi fick skynda på lite. Dock anser vi som sagt att vi fick den informationen vi behövde för att kunna besvara frågeställningarna. I och med att intervjuerna genomfördes digitalt kunde respondenterna befinna sig på en plats som de själva känner sig bekväma på. Många av respondenterna har suttit på deras arbetsplats när vi genomfört intervjuerna. Jacobsen (2012 s.102) skulle kalla denna platsen för en naturlig plats, en plats som respondenterna känner sig bekväma på. Intervjuerna varade mellan 22-35 minuter, vilket enligt

Jacobsen anses vara för kort för djupintervjuer (Jacobsen 2012 s.105). Han menar att optimal längd för en djupintervju är 60-90 minuter för att man ska kunna få ut så mycket information som möjligt av respondenterna (Ibid.). Vi ansåg dock att vi fick ut tillräckligt mycket information från respondenterna för att kunna få svar på våra frågeställningar. Till exempel upplevde vi att respondenterna fick tala som de önskade och dela med sig av vad de ansåg relevant för studien utifrån våra frågor, vilket vi tolkar som tillräckligt för att genomföra analysen korrekt. Vi valde dock att höra av oss på mail till en respondent efter vi transkriberat dennes intervju då vi ville få ett förtydligande på två frågor. Personen i fråga berättade i intervjun att det var okej att kontakta denne på mail om det var något som behövde förtydligas eller om det var någon fråga vi kom på i efterhand som vi ansåg att vi inte hade fått svar på. Inför intervjuerna konstruerade vi en intervjuguide med 16 förutbestämda öppna frågor för att kunna ha en struktur under intervjun. Under intervjuns gång valde vi att ställa fler spontana frågor som vi kom på utefter vad respondenterna svarade på våra förutbestämda frågor.

4.5 Bearbetning av intervjuer

Under intervjuerna valde vi att spela in samtliga på en telefon för att lättare komma ihåg vad som sagts under intervjun plus att som intervjuare kunna vara mer engagerad och fånga upp det som respondenten säger. Det kan finnas både för- och nackdelar med att spela in intervjuerna. En fördel kan till exempel vara att man i efterhand kan analysera innehållet i intervjun för att bearbeta det på ett bra sätt. De som håller i intervjun har även möjlighet att diskutera innehållet samt tolkningar ur ett djupare perspektiv om de har möjlighet att åter lyssna på vad som sades. Ytterligare en positiv aspekt med att spela in intervjuerna är att de i efterhand kan transkriberas för att sedan på så sätt användas i analysen. När vi har transkriberat intervjuerna har vi valt att ta bort ord som inte är centralt för våra frågeställningar och som kommer att göra meningarna mer läsbara. Det handlar om ord som "ehm", "ah" och "liksom". Om vi har tagit bort fler ord från ett citat för att det inte medför något till resultatet har vi markerat det med [...] i texten.

Nackdelar med att spela in intervjuer skulle kunna vara att den som intervjuas blir nervös av att någon ska lyssna på intervjun i efterhand samt analysera detta och på

så sätt låser sig. Den intervjuade kanske även uppfattar hela situationen som obekvämt vilket kan komma att resultera i att intervjun inte blir lika djup eller ger lika mycket information som hade önskats (Jacobsen 2012 s.104). Ytterligare en nackdel eller risk med inspelningar kan vara att själva inspelningen försvinner. I och med dagens teknik etc. finns det även svårigheter och strul, så att förlita sig på en endast inspelning kan vara något riskabelt för de som genomför studien. Som intervjuare kan även en nackdel med inspelning vara att man förlitar sig på det inspelade materialet och inte för några anteckningar (Jacobsen 2012 s.104). Dock så valde vi att en av oss ställer frågorna vi har konstruerat medan den andra personen fokuserar på att anteckna under intervjun, vilket löste denna nackdel.

4.6 Analysmetod

Vi har valt att använda oss utav tematisk analysmetod för att bearbeta vårt empiriska material. En tematisk analysmetod innebär att man i sitt empiriska material försöker "koda" eller finna olika teman (Bryman 2018 s.702). Alan Bryman (2018 s.703) förklarar teman inom den tematiska analysmetoden som att forskaren utröner olika kategorier i sitt material. Kategorierna ska vara av relevans för att kunna arbeta med och svara på studiens syfte och frågeställningar (Ibid.). Vi valde i denna studie att läsa igenom samtliga intervjuer på egen hand till att börja med för att koda och finna begrepp som uppfattades relevanta och/eller återkommande i flera av intervjuerna. Repetition eller en form av återkommande mönster är en viktig del i arbetet med den tematiska analysen enligt Bryman (2018 s.705). Dock innebär repetition inte nödvändigtvis att det blir ett tema, det är relevansen för studien som väger allra tyngst för utformningen av teman (Ibid.). Vi har under uppsatsens gång haft ett abduktivt förhållningssätt. Med abduktivt tänkande tar man fram en teoretisk förståelse på det som forskaren undersöker, det vill säga kontexten och människorna (Bryman 2018 s.478). Det som är mest väsentligt vid ett abduktivt förhållningssätt är att efter forskaren beskrivit verkligheten utifrån respondenternas svar, så måste forskaren komma fram till en samhällsvetenskaplig redogörelse för den sociala verkligheten utifrån respondenternas synpunkter (Ibid.). Det abduktiva synsättet kan jämföras med det induktiva synsättet, vilket innebär att forskaren försöker styra det insamlade materialet så lite som möjligt, alltså inte skapa en bestämd uppfattning av vad man

letar efter (Jacobsen 2012 s.62) Skillnaden är dock att det abduktiva förhållningssättet sätter sin tillit till respondenternas förklaringar och förståelser (Bryman 2018 s.479). Så under analysens gång har vi haft ett öppet sinne för att låta respondenternas svar styra vårt förhållningssätt med teoretisk bakgrund. Vi har även innan vi analyserat respondenternas svar funderat kring en teoretisk bakgrund för att sedan låta det styras av respondenternas förklaringar. De teoretiska utgångspunkter vi hade som alternativ innan insamling av det empiriska materialet var bland annat risk- och skyddsfaktorer, den utvecklingsekologiska teorin samt systemteori. Efter den empiriska insamlingen fattades beslutet att inte använda systemteori i studien utan istället fokusera på den utvecklingsekologiska då vi upplevde att vi med hjälp av denna skulle kunna arbeta bättre med analysen. Efter den empiriska insamlingen tillkom den sociala inlärningsteorin samt det teoretiska begreppet identitet, vi upplevde att dessa var relevanta samt genomgående i samtliga intervjuer som genomfördes. Med hjälp av de två teoretiska utgångspunkter som vi behöll från tidigare samt de två som tillkom efter empiriska insamlingen anser vi att vi kan genomföra en god analys samt besvara våra frågeställningar.

Efter den första enskilda analysen delade vi med oss av de begrepp vi funnit, diskuterade dessa och kom därefter fram till fem kategorier som vi bedömde var återkommande i samtliga intervjuer samt var aktuella för studiens syfte och frågeställningar. Vi beslutade även att ha två underteman till ett av de fem stora temana för att arbeta med empirin och frågeställningen på ett mer genomgripande sätt. Vi skapade med hjälp av våra teman ett form av index för att återigen kunna gå igenom samtliga intervjuer och finna adekvata citat att använda oss av för att analysera. Denna metod liknar den som kallas för Framework vilken presenteras i boken *Samhällsvetenskapliga metoder* (Bryman 2018 s.704). Dock valdes det i denna studie att förenkla Frameworkmetoden något, till exempel beskrivs det att Framework har stort fokus på delteman och arbetar med dessa mycket grundligt (Bryman 2018 s.704). I och med att vår studie inte har som syfte att vara mycket omfattande eller stor upplevde vi oss tvungna att adaptera Framework något för att passa vår studie bättre, just för att flertalet delteman ej behövdes för studien. Med detta menar vi att den formen av analys av vårt empiriska innehåll liknar Framework.

4.7 Etiska överväganden

Vi har under hela uppsatsens gång förhållit oss till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002 s.6), med informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och till sist nyttjandekravet. När vi kontaktade respondenterna skickade vi ut ett informationsbrev (Bilaga 1) där vi beskrev ovan nämnda principer. Utöver vårt utskickade informationsbrev har vi även vid intervjuernas start börjat med att fråga respondenten om denne har någon fråga kring de etiska principerna. Vi gjorde detta för att försäkra oss om informationskravet samt att respondenterna kunde ge oss ett informerat samtycke till att medverka i studien (Jacobsen 2012 s.32). Vi var även tydliga med att informera respondenterna vid intervjuens start att deltagandet är frivilligt och att de har rätt till att ta tillbaka sitt samtycke under hela studieprocessen. I uppsatsen har vi så gott vi kunnat försökt att anonymisera respondenterna och kommunerna för att på så sätt ta hänsyn till konfidentialitetskravet (Jacobsen 2012 s.34). Ett sätt vi har anonymiserat är att byta ut respondenternas riktiga namn mot fingerade namn, så även med kommuner där vi benämnt kommunerna som X och Y. Vi har även valt att anonymisera kommunernas drogpreventiva koncept då vi inte helt kan säkerställa om detta är ett vedertaget koncept som finns i större delen av Sverige vilket även är för att behålla kommunerna anonyma.

Från start var vår tanke att intervjua gymnasieungdomar och se hur de ser på det preventiva arbetet som finns i gymnasiet. Men eftersom vi har förhållit oss till de etiska riktlinjerna som innebär att man inte får intervjua personer under 15 år och personer som är mellan 15–18 år är en känslig ålder valde vi att därmed fokusera på det professionella arbetet och göra en jämförelse mellan två kommuner istället. Enligt de etiska principerna så ska man även vara försiktig med att intervjua personer som är i en utsatt situation vilket vi ansåg att en del av våra respondenter bland de unga kunde vara, då de kan vara inne i ett missbruk. En etisk aspekt vi har fått ta hänsyn till är att respondenterna kan prata om specifika elever och att dessa inte har någon möjlighet att själva uttrycka sig i uppsatsen. Om det under intervjun har uppkommit information om specifika elever har detta anonymiserats så gott som möjligt för att det inte ska gå att få reda på vem det handlar om.

I intervjuens slutfas valde vi att fråga respondenterna om de ville ha ett utskick på den transkriberade data som kommer att användas i uppsatsen. Det var en av fem personer som ville se den transkriberade datan innan vi skrev in och använde oss av den i uppsatsen. Vi valde att ställa denna fråga till respondenterna då vi ville försäkra oss om de etiska aspekter vi behöver förhålla oss till följdes.

Respondenterna fick även information om att de får ta del av uppsatsen när den är godkänd. All vår insamlade data har hanterats så konfidentiellt som vi kunnat utifrån de resurser vi hade, det vill säga att det bara är vi författare till uppsatsen som har haft tillgång till materialet.

4.8 Reflektion kring studiens genomförande och tillförlitlighet

För att kunna bedöma trovärdigheten i kvalitativa studier är det viktigt att man tydligt visar hur man har gått tillväga under hela studiens gång och vilka metoder man har valt att använda sig av (Jacobsen 2012 s.178 f.). För att på ett tydligt sätt kunna göra det så använder man sig av tre begrepp, reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Reliabilitet handlar om ifall man kan lita på den data som har samlats in (Jacobsen 2012 s.161). Det är viktigt att genomförandet av datainsamling anses vara tillförlitligt (Jacobsen 2012 s.21). Vi anser att det vi valt att undersöka är det som har gett oss möjlighet att bearbeta informationen samt gett oss möjligheten att besvara de frågeställningar vi utgår ifrån. Vi menar även att ifall studien hade genomförts på nytt, inom rimlig framtid, i samma kommuner bör resultatet blivit liknande det som vi framkommit till i den här studien, vilket visar på hög reliabilitet.

Det är även viktigt att se till hela intervjusituationen vid fråga om reliabilitet (Jacobsen 2012 s.144). Vi valde att genomföra övervägande delen av intervjuerna via Zoom i och med rådande pandemi. Samtliga respondenter arbetar inom kommunen på olika sätt och har mest troligt arbetat via samt haft möten över datorer sedan pandemins start. Vi upplevde respondenterna som bekväma med denna typ av intervjusituation samt hade förståelse för varför vi valde att genomföra intervjuerna på detta vis. En av respondenterna berättade att denne inte hade använt sig av just Zoom som mötesplattform tidigare men tyckte att det

fungerade bra. Sammanfattningsvis upplevde vi intervjusituationerna som bekväma, vi upplevde även att respondenterna hade en liknande uppfattning samt att det var det mest säkra sättet för att inte utsätta varandra för smittorisker. Med detta sagt menar vi att studien är genomförd på ett riktigt sätt samt med en relativt hög reliabilitet.

När man ser till en studies validitet är det bra att reflektera över om den valda undersökningsdesignen är relevant för syftet med studien eller ej (Jacobsen 2012 s.59). Anledningen till studiens genomförande är att öka kunskap och förståelse kring det drogpreventiva arbetet på gymnasiet. Vi menar då att intervjuer är det mest givande för studien för att försöka fånga dels respondenternas egen uppfattning av det preventiva arbetet, dels deras uppfattning om elevernas attityd till droger. Detta för att vi sedan ska kunna jämföra hur de båda kommunerna arbetar preventivt mot droger. Genom att respondenterna fick utforma sina svar på egen hand samt inkludera den information de själva ansåg relevant anser vi att det gav oss en bra bild kring utformningen av deras preventiva arbete. Tyvärr kan vi inte garantera att respondenterna inte vinklade sina svar till vad de trodde att vi ville ha för information, vilket är något som kan kontrolleras med hjälp av andra källor (Jacobsen 2012 s.167). Dock var det flera respondenter som innan intervjuens start berättade att de medverkat vid liknande situationer, vilket gav oss en förutfattad mening om att de borde ha vetskap om detta. Det var även flera av respondenterna som i sina intervjuer berättade om liknande men även helt olika saker samt refererade till varandras arbete eller kunskaper. Det gav oss en känsla för att det som sades stämde, även om sanning aldrig behöver beskrivas på exakt samma sätt (Jacobsen 2012 s.167).

Alla våra respondenter har varit väl införstådda i det ämne som vi har valt att undersöka. Samtliga respondenter arbetar med någon form av drogförebyggande arbete vilket innebär att de har stor kunskap inom ämnesområdet. På grund av rådande pandemi utfördes fyra av fem intervjuer via Zoom. Helst hade vi sett att samtliga intervjuer hade genomförts på så vis att respondent samt forskare kunde mötas i verkligheten, då man kan uppfatta fler saker som man kanske annars kan missa om man tar det digitalt. Till exempel skulle man kunna missa att uppfatta kroppsspråk hos respondenten. Men med en pågående pandemi valde vi det mer

säkra alternativet, att genomföra majoriteten av intervjuerna digitalt. Vi menar därmed att det stärker studiens validitet.

Man kan reflektera över om en annan forskare hade hittat samma teman som vi hittade i empirin. Om vi haft möjlighet att visa en annan forskare vårt intervjumaterial och det skulle resultera i att denne belyser samma teman som vi nu har gjort, hade vi kunnat argumentera för att de teman vi presenterar i analysen är mer valida (Jacobsen 2012 s.169). Vi valde att först finna teman på egen hand och därefter diskutera och jämföra med varandra. Dock är det av vikt att här vara medveten om att vi tillsammans utformade både intervjuguide samt genomför samma utbildning, vilket kan påverka hur vi analyserar intervjuerna och att det eventuellt görs utifrån liknande förförståelse.

Generaliserbarhet handlar om att kunna överföra ett resultat på fler än de man undersökt (Jacobsen 2012 s.21). Om man undersökt hur livskvaliteten i Sverige är frågar man sig om det går att överföra till Norge exempelvis. För att det ska vara möjligt med överföring måste det man undersökt vara representativt för det sammanhang som man vill överföra det till (Ibid.). Syftet med kvalitativa studier är inte att kunna generalisera resultatet på andra individer än de som faktiskt är med i undersökningen, vilket gör att generaliserbarhet inte är aktuellt i denna studie. Man kan inom kvalitativa studier använda sig av överförbarhet istället för generaliserbarhet som används i kvantitativa studier (Jacobsen 2012 s.161). Skulle samma studie genomföras med två andra kommuner på helt andra platser i Sverige skulle ett liknande resultat ej kunna garanteras då alla kommuner i Sverige förmodligen inte arbetar med drogförebyggande arbete på samma sätt. Målet med kvalitativa studier är istället att fördjupa och förstå olika fenomen.

4.9 Arbetsfördelning

Vi har under hela uppsatsens gång haft ett öppet dokument via Google drive. Vi har då kunnat vara inne och skriva samtidigt. Vi har dock delat upp arbetet under vissa delar av studien för att kunna skriva självständigt och på så sätt effektivisera arbetet. Avsnitt där vi dock skrivit på båda två är bland annat tidigare forskning, teoretiska utgångspunkter samt analys och slutdiskussion. Samarbetet mellan oss

har fungerat väldigt bra och båda har genomfört det arbete som vi har delat upp mellan oss. Vi har under hela arbetets gång pratats vid via telefon eller Zoom för att stämma av hur allt går och ställa de frågor man behöver bolla med varandra. Vi har även diskuterat fördelar och nackdelar med de teman vi valt att använda till uppsatsen. Vad gäller intervjuerna har Therese haft ansvar över att ställa de förutbestämda frågorna medan Agnes antecknade och var med och ställde följdfrågor utefter vad som behövdes. Vi delade sedan upp intervjuerna mellan oss där Agnes ansvarade för att transkribera tre intervjuer som hon även hade ansvar för att ta kontakt med innan intervjuerna och Therese transkriberade två intervjuer vilka hon hade ansvar för att ta kontakt och planera med. Vi har under stora delar av uppsatstiden suttit på var sitt håll med tanke på pågående pandemi. Vi bor i två olika städer vilket inneburit att vi försökt minska på pendlandet. Att skriva uppsatsen på var sitt håll har fungerat väldigt bra då vi ändå haft kontakt via telefon eller Zoom.

4.10 Svårigheter

Hela uppsatsarbetet har fungerat väldigt bra och vi har fått svar på de frågor som vi önskat. Det som dock har varit svårt är att få tag i respondenter i tid. Vi valde att skicka ut mail till de vi önskade intervjua för studien och de flesta svarade snabbt och vi kunde boka in tider för dessa. Sedan var det dock några som vi skickade påminnelsemail till för att få till en intervju så snabbt som möjligt. Ytterligare en svårighet som vi stötte på var att finna bra och relevant forskning till ämnet då det är många som undersökt förebyggande arbete men att detta är utifrån flera olika aspekter, till exempel med fokus på yngre barn, och det blev svårt att avgränsa den tidigare forskningen för att passa vår studie.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt kommer vi att presentera resultatet vi har fått fram genom våra intervjuer. Vi kommer att problematisera det utifrån våra teoretiska utgångspunkter och den tidigare forskningen vi har presenterat ovan i uppsatsen. Resultatet kommer att presenteras genom olika teman som varit genomgående över alla intervjuer. Det kan dock skilja på hur respondenterna talar om ämnena vilket också kommer att presenteras. De teman som vi ansåg var framträdande i intervjuerna var drogliberalitet, elevers tidigare erfarenheter kan påverka, samverkan, diskussioner tillsammans med elever samt omtanke om eleverna. I resultatet kommer vi ta fram citat från intervjuerna och vi har valt att använda oss av fingerade namn på respondenterna för att få en mer levande text. Namnen som vi har valt att använda oss av är: Lisa, Axel, Peter, Karin och Sandra. Vi har även valt att benämna de olika kommunerna som kommun X och kommun Y för att få en tydligare analys och att det ska bli enklare för läsaren att få en röd tråd i texten.

5.1 Drogliberalitet

Det första temat vi identifierade, som de flesta respondenterna pratade om var en mer liberal syn på användandet av droger. Respondenterna uttryckte det lite olika, men menade på att USA:s mer liberala syn, och legaliseringen av cannabis, påverkar dagens ungdomar. Axel, som är drogförebyggande samordnare i kommun Y säger såhär:

Men det har ju att göra med sociala faktorer. Sen media spelar ju in också. Att bara att det har legaliserats med exempelvis cannabis i vissa delstater i USA, det påverkar ju hur filmerna ser ut. Vad man propagerar för substanser i dem, Hollywood-filmer liksom. Det påverkar ju ungdomen. Samma media om det är en kändis som visar att han knarkar på Instagram, folk kommer ju idolisera den här personen - Axel

Här ser vi att Axel menar att vissa droger har legaliserats i en del av delstaterna i USA. Han nämner vidare att unga påverkas av filmer och framförallt Hollywoodfilmer. Många ungdomar tittar på film vilket gör att de kan ta in vad som visas och sägs i filmerna. Det går exempelvis att koppla detta fenomen till den sociala inlärningsteorin. Där framkommer det att unga inte enbart lär sig av tidigare erfarenheter utan även genom att betrakta andra (Hwang & Nilsson 2011 s.44). Vidare menar Albert Bandura att betrakta och göra som andra gör kan vara

en indirekt erfarenhet, detta skulle även kunna översättas till att "barn gör inte som vuxna säger utan som de gör". Idag kan vi se kändisar i USA propagera för cannabis och att det inte är lika farligt som alkohol är. Följer man då ett antal kända personer på sociala medier och man ser att dessa brukar droger och ser det som normalt, kan ungdomarna komma att göra likadant som dem. Man kan då se dessa personer som förebilder och vill göra som de gör, så kallad social inläring. Axel nämner även att media spelar roll för hur ungdomar ser på användandet av droger. Även Sandra, drogförebyggande samordnare i kommun X, är inne på samma bana som Axel:

Ja ja men det gör vi och det är ju ett orosmoment som är då att man tänker att attityden kommer först och så kommer en handling efter. Så det gör vi även om vi ser att siffrorna sjunker lite lite grann på användande så är attityden förändrad absolut och tycker att det är okej ändå. [...] Ja menar Netflix, finns det nån serie det inte finns droger i till exempel? Det normaliseras så mycket och att vi behöver ju också, vi behöver ju hänga med och ge ut den typen av kunskap för att också ha möjlighet att förändra attityderna - Sandra

Här presenterar Sandra att synen på droger normaliseras. Genom att synen på droger normaliseras kan de behöva ändra upplägget på hur de genomför det drogförebyggande arbetet. Har elever en mer normaliserad syn på droger, och ser det som normalt att ta cannabis ibland behöver även det förebyggande arbetet mot droger förändras så att de passar in på den synen som ungdomar har idag. Att det normaliseras på så många ställen där ungdomar är, Netflix till exempel, gör att ungdomar lätt tar efter hur andra gör. Hänger inte de vuxna med i utvecklingen av den förändrade attityden mot droger så kommer de inte kunna ge ut adekvat kunskap om området vilket gör att det förebyggande arbetet skulle ses som mindre verkningsbart. Peter, som är rektor på en skola i kommun Y tar upp liknande diskussion:

Jag tycker nog att när man hör diskussionerna, jag deltar inte jättemycket men, jag tycker jag hör mycket om att cannabis är ju inte farligare än alkohol och som sagt det faktum att man släpper på och gör det här lagligt i många länder och delstater i USA bekräftar på något vis att det inte är så farligt och att det handlar om en kultur i en viss generation. Att de

yngre generationerna kanske till och med tycker att alkohol är farligare än cannabis då - Peter

Här nämner Peter att det kan handla om generationer för hur man ser på alkohol och droger. Att den yngre generationen tycker att alkohol är farligare än cannabis. Detta går att koppla till Urie Bronfenbrenners teori om utvecklingsekologi. Utvecklingsekologin menar att faktorer runt barnet/ungdomen måste samspela för att det ska bli en bra utveckling för barnet (Andersson 2013 s.203). I barnets närhet som påverkar denne mest finns exempelvis kamratgrupp, familj och skola (Ibid.). Umgås en ungdom med "fel" personer ökar risken för att ungdomen ska hamna snett i livet. Kamratgruppen blir då en så kallad riskfaktor för en ungdom. Säg då att Pelles kompisar har en liberal syn på droger och säger till Pelle att det inte är farligt att testa Cannabis, att det är farligare att dricka alkohol. Det kan påverka Pelle till att testa exempelvis Cannabis. I gymnasieåldern kan man även vara väldigt noga med att passa in, man vill inte vara den som hamnar utanför i klassen/kompisgruppen. Under ungdomstiden kan man säga att det pågår en form av friktion i utvecklingen hos unga, man kan benämna det som att de genomgår en form av kris för att forma och finna sin identitet eller hamna i något som Erikson benämner som identitetsförvirring (Hwang & Nilsson 2011 s.311). Som vi nämnt tidigare kan det då bli en identitetsförvirring för eleven, personen vet då inte vem den är och vad denne står för. Identitetsförvirringen behöver inte ses som något negativt, utan något som många går igenom. Dock kan det bli så att unga testar många olika saker, vissa av dessa kan vara mindre bra, såsom droger. När de då testat droger är det lätt att fastna i det dåliga och då kan identitetsförvirringen ses som negativ. Ska Pelle ta Cannabis som sina kompisar och passa in, men inte vara som den personen han egentligen vill vara eller ska Pelle stå emot och då inte passa in i klassen men försöka vara stark i sig själv. Pelle kan då genomgå en identitetskris med att inte veta hur han ska vara. Lisa, som är kurator på en skola i kommun X nämner följande:

Drogerna är.. verkar vara äckligt lättillgängliga. [...] jag tänker att inställningen den är ju helt klart mer "men vad är problemet då det är ju lagligt på många stället med cannabis, vad håller ni på med?". Så att där finns det en stor skillnad tycker jag och mycket, jag menar

*influencers/kända artister de sitter där och "de här är ju najs" liksom -
Lisa*

Även Lisa nämner att influencers och kända personer kan påverka dagens ungdomar till att bruka droger. Lisa betonar även att dagens ungdomar har en förändrad attityd vad gäller droger, att det är lagligt på andra ställen, vad är problemet här? Med denna inställningen kan det bli svårt att föra ett bra förebyggande arbete mot droger då ungdomarna inte är intresserade. Eftersom ungdomar hela tiden utvecklas, bland annat med synen på droger, så kan det påverka utformningen av det drogpreventiva arbetet. Med det kommer vi in på nästa tema som är elevers tidigare erfarenheter kan påverka.

5.2 Elevers tidigare erfarenheter kan påverka

Hur elevers bakgrund och tidigare erfarenheter, till exempel bostadsområde, kontakt med socialtjänst, påverkar det drogpreventiva arbetet är en av studiens frågeställningar. Vid intervjuer i båda kommunerna uppkom liknande svar på frågorna kring detta. Axel som är drogsamordnare i kommun Y, formulerade sig på följande sätt gällande ungdomars inställning till myndigheter:

*I vissa fall så upplever jag att ungdomar kan ha ett så kallat myndighetsförakt. Sedan vad det beror på, det sociokulturella eller kanske negativa upplevelser, är svårt att svara på. Detta föraktet kan ofta leda till att man inte riktigt kan komma nära och skapa en allians, bli kompis. -
Axel*

Axel förklarar att det är svårt att veta varför det ibland finns ett förakt mot myndigheter, men att det är något han själv har upplevt i sitt arbete. Här kan man se till hur Erikson förklarar att ungdomar provar olika versioner av sig själva, just för att de försöker finna sin identitet och hur de vill vara som personer (Hwang & Nilsson 2011 s.312). Alltså att ungdomens inställning till myndigheter är något den unga provar på. Ser man vidare till vad Giddens & Sutton (2014 s.205) menar med att identitet skapas genom sociala interaktioner och att det är något som skapas med tiden, inte något man får, detta kan två citat från intervjun med skolkuratoren Karin i kommun X visa mycket tydligt på.

"[...] så tror jag mycket handlar om, hur ungdomarna tidigare haft det, hur man har pratat hemma vid köksbordet, hur det ser ut överhuvudtaget i elevens livssituation." - Karin

För jag tror att det handlar om vilken erfarenhet eller bakgrund den här personen har av kontakt med andra vuxna - Karin

Med hjälp av Karins samt Axels citat kan man tolka det som att den inställningen som finns i hemmet, från till exempel ungdomens föräldrar, mycket troligt kan komma att påverka den ungas inställning till olika saker. Om föräldrarna skulle vara tydliga med att visa ett förakt mot myndigheter kan detta komma att forma den ungas inställning till det samma. Det kan även vara så att den unga umgås i kompisgrupper som kan ha tidigare erfarenhet av olika typer av myndighetsutövning som de nu ställer sig negativa till, vilket kan påverka individer i kompisgruppens inställning. Detta behöver inte endast ha att göra med identitetsutveckling genom social interaktion. Här kan den sociala inlärningsmodellen spela en stor roll. Precis som Havnesköld & Risholm Mothander (2009 s.51) förklarar sker den sociala inläringen genom att betrakta andra och ofta betraktas den individ som den unga ser upp till. Om den unga då ser upp till sin förälder, kompis eller kanske en känd person och denne har en negativ inställning till myndighetsutövning kan detta bli ett mönster som den unga väljer att ta efter. Detta kan därmed resultera i svårigheter att skapa en allians när myndighetsutövare försöker bygga relation för att genomföra till exempel drogprenventivt arbete, vilket Axel berättar om. Även det Karin beskriver om att de ungas tidigare erfarenheter hemifrån skulle kunna vara en stor faktor till den inställning vissa unga har mot myndigheter.

När det gäller de ungas tidigare erfarenheter beskriver Axel att det drogprenventiva arbetet behöver kunna ta hänsyn till om en deltagare befinner sig i en mer drogliberal kontext för tillfället. Han menar att det då är fler saker man kan komma att behöva tänka på vid utformningen av preventionsarbetet.

Direkt kopplat till mitt föreläsande så kan det ju försvåra om en ungdom redan rör sig i drogliberala miljöer, då måste jag ju inte bara informera utan även förändra deras synsätt, eller till och med vad de ser som en del av sin identitet - Axel

I detta citat benämns begreppet identitet, liksom beskrivet ovan menar Erikson att det under ungdomstiden sker en form av utvecklingsfriktion eller kris där unga ska kunna forma sina identiteter (Hwang & Nilsson 2011 s.311). Genom att ungdomar provar sig fram och testar olika varianter av sin identitet kan det då tolkas vara så att vissa ungdomar för ett tag befinner sig i en mer drogliberal kontext och testar på den typen av identitet (Hwang & Nilsson 2011 s.312). Detta innan de finner sin identitet och till exempel fattar ett beslut kring förhållningssätt till droger. Om valet av sociala miljöer är till följd av olika kompisgrupper skulle detta även kunna kopplas till den sociala inläringen (Hwang & Nilsson 2011 s.44). Liksom beskrivet till Karins tidigare citat kan det vara så att den unga har hamnat i umgänge med personer som själva brukar eller har en liberal inställning till droger. Det kan även vara så att den unga ser upp till dessa personer och därför väljer att ta efter deras inställningar och/eller handlingar. Axels beskrivning av svårigheter vid utformningen av det drogpreventiva arbetet väcker här en fråga kring hur man som professionell vet vilka det är som brukar eller är liberala till droger? Peter i kommun Y beskriver svårigheter kring detta.

Men det är skitsvårt, vi har spekulerat mycket om det vilka det är som drogar för det är ju precis lika mycket barn till framgångsrika akademiker som det är utslagna ungdomar med socioekonomiska dåliga förhållanden. Det finns ju överallt. Skälet till att man använder droger är väl troligen olika. - Peter

Peter menar att personalen på skolan i kommun Y har reflekterat mycket kring vilka unga det är som brukar droger och upplever sig ha kommit fram till att det inte finns en generell mall för den "stereotypa drogbrukaren". Det är likväl barn till akademiker som barn till föräldrar från sämre socioekonomiska förhållanden som brukar, berättar Peter vidare, samt att anledningen till bruket troligen skiljer sig från fall till fall. Här kan man se till Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori om hur den ungas omgivande vardagsmiljö samt interaktionerna mellan de olika vardagsfaktorerna ser ut (Andersson 2013 s.202). Andersson (2013 s.203) beskriver att Bronfenbrenners teori kan användas för att till exempel bättre kunna förstå barns beteendeproblem i skolan, vilka till exempel skulle kunna bero på en problematisk hemsituation. Det skulle kunna påstås att den utvecklingsekologiska

teorin inte ser till vilken klass eller socioekonomisk bakgrund den unga tillhör eller kommer ifrån utan den ser till individen i dennes aktuella vardagsmiljö samt hur vardagsmiljön påverkar individen. Det som Peter tar upp i citatet gällande att unga med olika bakgrund brukar droger kan man utifrån den utvecklingsekologiska teorin tolka som att det inte spelar någon roll vilka erfarenheter eller bakgrund unga har i relation till om de brukar droger eller ej. Istället kan det till stor del vara hur den unga har det i vardagen till exempel familje- och kompisrelationer, skolsituation etc. som påverkar denne och inte nödvändigtvis var den kommer ifrån eller bor idag. Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att den ungas socioekonomiska status inte nödvändigtvis är anledningen till att denne börjar bruka droger. Dock kan de utvecklingsekologiska nivåerna, till exempel föräldrars ekonomi eller arbetssituation, påverka den unga. Det skulle kunna vara så att hemsituationen inte upplevs som trygg och att ungdomen därför börjar prova droger för att döva negativa känslor som denne upplever.

5.3 Samverkan

Ett annat tema som var genomgående över alla intervjuer var hur viktigt samverkan är för att kunna bedriva ett bra förebyggande arbete mot droger. Dock skiljer det sig en del mellan kommunerna hur mycket samverkan de har och om de är samverkan inom skolan eller med resurser utanför skolan. Vi har då valt att använda oss utav två subteman för att på ett mer tydligt sätt få fram hur det skiljer sig mellan kommunerna.

5.3.1 Resurser inom verksamheten

Både kommun X och Y nämner att de har bra resurser inom skolan till hjälp för att bedriva det förebyggande arbetet. Lisa, kurator i kommun X, beskriver det förebyggande arbetet på en mer universell nivå i skolan så här:

[...] asså det tidigare konceptet där vi haft temadagar har ju inte varit superpositivt så jag tror inte på det där att samla jättehögar och så få en punktinsats [...] så nu är vi på väg åt rätt håll kan jag tycka, med att vi har ett annat tänk å även om de här [syftar till det nya projektet] är bara två

timmar i en klass liksom, kan det ha en effekt så tänker jag vad händer om man utökar de timmarna? - Lisa

Hon nämner att de innan införandet av det nya konceptet hade temadagar där de fokuserade på droger. Lisa beskriver det som att det inte varit så positivt och att hon inte tror på att samla allt i en hög och enbart göra punktinsatser. Att enbart göra punktinsatser kan medföra att de ger skräckexempel på vad droger kan leda till och inte så mycket information om drogerna. Anledningen kan vara att de inte har tid med den grundläggande informationen då de enbart har en temadag om droger per läsår. Karin, som också är kurator i kommun X men på en annan skola nämner följande om resurser inom verksamheten:

”Så samtal med eleven först och sedan följer vi vår Drogpolicyplan där individuella bedömningar alltid görs. Enligt socialtjänstlagen gör vi sen en orosanmälan på eleven om hen är under 18 år. Är eleven under 18 år kontaktas alltid vårdnadshavare och är eleven myndig ber skolan eleven om medgivande till kontakt med förälder” - Karin

Peter, som är rektor på en skola i kommun Y är inne på ett liknande spår och förklarar hur de gör om de misstänker att någon brukar droger och är drogpåverkad i skolan:

Ja då har vi ju.. Det framgår ju i vår drogplan hur vi gör precis steg för steg. Så är det som så att någon är drogpåverkad så kan det vara allting från en polisanmälan till att man kallar till ett.. Upptäcker man att någon är drogpåverkad så skickas den ju hem och jag tror att man gör en polisanmälan också. Annars så har vi ju samtal med kurator, vårdnadshavare och. Oro omyndig elev. informera rektor och elevhälsa samt samtal med elev. Kontakta vårdnadshavare. Om oron kvarstår anmälan till socialtjänsten också uppföljning av skolsituation - Peter

Både Karin och Peter nämner att de har en drogpolicy eller drogplan som Peter säger, som kan hjälpa personal hur de ska hantera elever som de misstänker är drogpåverkade under skoltid. De nämner att de har samverkan inom skolan hur de agerar. Rigg & Mendez (2018 s.588) har undersökt vikten av att ha lärare som förmedlare av det drogpreventiva arbetet. De ser det som positivt då lärarna redan har nära kontakt med eleverna och att de även kan motivera eleverna (Ibid.). Även

Faggiano et al. (2010 s.56) har undersökt effektiviteten av att ha ett skolbaserat preventionsprogram. Intervjupersonerna nämner att de inte använder sig av ANDT-undervisning (Alkohol, Narkotika, Doping och Tobak) på gymnasiet utan att den undervisningen sker på grundskolan. De använder sig av ett annat program som vi valt att anonymisera då det kan vara ett mer lokalt program. Åter till Faggiano et al. (2010 s.56) så gick undersökningen ut på att se om användandet av alkohol, tobak och narkotika minskade genom skolprogrammen, vilket de gjorde (Ibid.). Men Rigg & Mendez (2018 s.588) nämner även en svårighet med att ha lärare som förmedlare av det drogpreventiva arbetet. Det är nämligen lärarnas redan späckade schema där man då ska få in undervisning om förebyggande arbete vilket kan bli svårt (Ibid.).

Peter beskriver det som att de har bra samverkan inom skolan, hur de ska gå tillväga genom att ha både rektor och elevhälsa inblandat. I Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori kan man se det som en skyddsfaktor att ha samverkan med fler aktörer. I och med att föräldrarna till elever under 18 år kontaktas vid eventuell misstanke om drogbruk kopplas ytterligare en nivå in under utvecklingsekologin, nämligen mikronivån (Andersson 2013 s.207). Ju fler faktorer som kan skydda eleven, såsom familj, skola och kamrater, desto mindre är risken att eleven utvecklar beteendeproblem (Ibid.). Har skolan en bra drogförebyggande undervisning, eleven har stöttande familj och vänner så har den bra skyddsfaktorer för att inte utveckla drogproblematik. Det vi har sett är den stora skillnaden mellan kommunernas samverkan inom verksamheten är hur preventionsprogrammen bedrivs. I kommun Y har det drogpreventiva programmet pågått ett antal år med, enligt den drogförebyggande samordnaren, goda resultat. Skillnaden mot kommun X var att de enbart hade temadagar med inriktning på droger tills nu, när de har börjat implementera kommun Y:s projekt då de sett att det gett bra utfall. Vår uppfattning var även att kommun Y hade ett starkare team kring skolan, med elevhälsan, skolvärdar och rektor som var väldigt involverad i det drogförebyggande arbetet.

5.3.2 Resurser utanför verksamheten

Något som skiljde kommunerna åt var deras resurser och samverkan utanför verksamheten. Båda kommunerna hade en drogförebyggande samordnare som

kom och föreläste på skolan. I kommun X tillhörde den drogförebyggande samordnaren till och med elevhälsan. Men sedan hur de använde sig av andra resurser för att bedriva det förebyggande arbetet såg något annorlunda ut i kommunerna. Peter, som är rektor i kommun Y berättar lite om den samverkan de har:

Då har något som heter områdesgrupp som är en grupp som träffas regelbundet och som då består av fältisar, polis, skola och jag tror kanske arbetsmarknadsenheten från staden, kommunen som träffas och stämmer av läget. Vi får lite rapporter från polisen, de frågar hur vi har det, vad vi ser och hur läget är och så, så vi har en nära kontakt och direktnummer till våra närpoliserna då när vi ser att det förekommer försäljning i skolan då - Peter

Peter nämner här att de har något som kallas för områdesgrupp som består av polis, fältsekreterare, skolpersonal och arbetsmarknadsenheten. Han berättar även att de har ett direktnummer till polisen som de kan ringa om de upptäcker att det pågår försäljning av droger på skolan. Samverkan kan skapa ett mer stabilt förebyggande arbete om man har med sig fler enheter från kommunen. Peter förklarar även vidare:

Sen har vi något annat som är himla käckt som nu tyvärr har corona hindrat det lite men vi har haft något som heter blåljusfika [...] det innebär att en gång i månaden så kommer brandkår eller polis eller ibland också arbetsförmedlingen och så bjuder vi alla på fika i uppehållsytorna. [...] Det är ju att stävja det här stenkasteriet och det här hatet mot övermakten som då finns hos väldigt många. [...] Så vi försöker hålla skolan öppen där en gång i månaden ungefär - Peter

Här nämner Peter att de hade något som kallades för blåljusfika innan Covid-19 ställde till det. Både brandmän och poliser blev inbjudna till skolan och fika för att visa upp sig och för att skapa ett mindre maktförhållande mellan ungdomarna och myndigheterna. Rigg & Mendez (2018) har studerat vilka som ska utföra det drogpreventiva arbetet mot ungdomarna. De har använt sig av skolan, polisen och psykologer i sin studie (Ibid.). Studien visade att poliser kan vara bra i det drogförebyggande arbetet då de har kunskap om droger och dess effekter (Rigg & Mendez 2018 s.590). Det kan även ses som positivt med poliser som utförare av

det drogförebyggande arbetet då ungdomar kan vara intresserade av deras arbete (Ibid.). Peter berättar om en positiv effekt med att ha blåljusfika, då det är en del elever som fått upp ögonen för polis- och brandmansyrket genom dessa tillfällen. De försöker även stävja stenkasteriet som han nämner det som. Men Rigg & Mendez (2018 s.591) menar även att det kan finnas en svårighet att ha polisen som leverantör av det drogpreventiva arbetet. Elever kan ha en negativ bild av polisen sedan innan. De kan ha personliga upplevelser med polisen som inte är positiva samt att de kan komma från ställen där brottsbekämpningen är ansträngd. Rigg & Mendez (2018 s.591) argumenterar för att det då får motsatt effekt om polisen ska informera om drogförebyggande arbetet (Ibid.). Men detta är som sagt inget som Peter har märkt av från eleverna på hans skola, utan det har gett positiva resultat att ha de där en gång i månaden. Det är skillnad från kommun X där vi uppfattar det som att de inte har lika bra samverkan från andra myndigheter som kommun Y har. Karin, som är kurator i kommun X nämner följande:

[...] som är en mottagning tillhörande [anonymiserad stadsdel] vårdcentral i [anonymiserad aktuell kommun] som har ett tilläggsuppdrag där det finns kurator och psykologer som kan erbjuda kortare behandling för ungdomar under 18 år - Karin

Här nämner hon att de har kontakt med en vårdcentral i kommunen. Hon berättar att de kan erbjuda kortare behandling för personer under 18 år. Det kan vara väldigt bra att ha den kontakten med en vårdcentral för att kunna höra av sig till dem om de misstänker eller får kunskap om någon elev med missbruksproblematik. Karin nämner även att de har en öppenvårdsenhet som de kan skicka elever till om de önskar hjälp med sin problematik med droger. Men de professionella i kommun X nämner inget övrigt om att de har samverkan med andra, vilket kan ses som en skillnad om man jämför med kommun Y. Att ha samverkan med övriga myndigheter anser vi kan få ett bättre resultat med det drogpreventiva arbetet då man kan få fler professioner och man bygger sig starka ihop. Rigg & Mendez (2018 s.589) har även undersökt hur det är att ha psykologer som förmedlare av det drogpreventiva arbetet. De menar att psykologer har stor erfarenhet att jobba med människor med olika problem där missbruk kan vara ett (Ibid.). Men det kan även vara ett dyrt alternativ då de ofta är högutbildade (Ibid.). Som vi förstår det har kommun X inte ett direkt samarbete

med vårdcentralen utan att de har kunskap om att den finns och att det finns psykologer och kuratorer som kan hjälpa eleverna. Vi kan alltså se att kommun Y har ett bredare nätverk vad gäller samverkan än vad kommun X har.

5.4 Diskussioner tillsammans med elever

Ett tema som togs upp i samtliga intervjuer var diskussioner om droger. Med detta menar samtliga respondenter just diskussioner tillsammans med eleverna, som en del av det drogpreventiva arbetet. Detta är något som Ninive Von Greiff (2008 s.12) till viss del behandlade i sin doktorsavhandling där hon genomförde gruppintervjuer i fokusgrupper (Von Greiff 2008 s.42). Där intervjuade hon gymnasieelever utifrån resonemang om alkohol och droger. Resultatet visade på att eleverna kunde diskutera ämnet både ytligt, hur de ville framställa sig själva, men även djupare alltså mer kulturella aspekter och moral (Von Greiff 2008 s.51).

Det visade sig även att kommun Y hade arbetat med ett drogpreventivt koncept i skolan genom både föreläsningar med information om droger samt med hjälp av diskussioner kring ämnet. Det här konceptet som vi valt att anonymisera på grund av konfidentialitetskravet (se mer under kapitel 4.7) hade sin start i kommun Y för ungefär sex år sedan. Kommun X har precis under samma tid vår studie genomfördes precis börjat genomföra konceptet i de första klasserna i deras kommun. Detta med hjälp av material från kommun Y. Flera respondenter både i kommun X och Y delade med sig av att de i kommun Y, där de använt sig av det här under flera år, också har mycket bättre resultat i bland annat de drogvaneundersökningar som CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) utför regelbundet. Lisa förklarar kort om det nya konceptet:

Vi har ett nytt projekt som vi ska införa där vi går ut i alla klasser, som de har gjort i närliggande kommuner med gott resultat [...]. En veckas mellanrum en timme åt gången och då handlar det mycket om, inte fakta eller sådär utan bara ren värderings och diskussioner å man får ja klura lite på de här sakerna så. Det är de vi har sett som är den stora skillnaden på de här samhällena [kommun X och Y], att det är det de lyckas med och vi inte och vi har sämre siffror här. - Lisa

Lisa jämför själv de båda kommunerna när hon berättar att det är sämre “siffror” i kommun X och den skillnaden som finns att se, enligt henne, är att de i kommun Y har använt sig av det koncept som kommun X nu ska implementera i den kommunala gymnasieskolan. Här skulle man kunna tolka det nya konceptet i kommun X som en form av social inläring på en organisationsnivå. Kommun X såg vad kommun Y gjorde och tog efter mönstret, eller i detta fall konceptet. Ser man vidare till den gruppnivå där eleverna befinner sig kan den sociala inläringsteorin visa sig på så sätt att man genom de diskussioner som förs kring droger samt ungdomarnas inställning till dessa och inte enbart emotta fakta om det, skulle kunna skapa nya mönster och tankebanor hos eleverna. I och med att eleverna kan ta efter ett mönster som de uppfattar på egen hand finns det en möjlighet till att skapa eller få en motivation till att ta en ställning i frågor kring droger samt därmed följa de mönster som de själva har uppfattat och skapat (Havnesköld & Risholm Mothander 2009 s.51). Det skulle även kunna finnas en risk med konceptet just för att elevernas känslor inför ämnet samt deras tolkningsförmåga påverkar hur de känner inför preventionsarbetet, diskussionerna samt uppfattar vad som sägs. (Nationalencyklopedin 2020).

I Axels intervju var han noga med att redogöra för vikten av att ungdomarna får med sig riktig information kring olika typer av droger och liknande. Han beskrev det på följande sätt:

Alla 1:or som ingår i avtalet [i kommun Y] föreläser jag om droger för, för dom ska få mer information och rätt forskning och kunskap kring det. - Axel

Det här kan tydligt kopplas till vad Lalander & Johansson (2017 s.239) beskriver som “drug wise”. Vilket kan förtydligas genom att till exempel Axel lär ut om droger och relevant forskning som i sin tur utvecklar ungdomarnas kompetens att reflektera kring droger. Vid ungdomars identitetsutveckling provar de på olika saker, det kan till exempel vara droger (Johnson, Richert & Svensson 2017 s.207). Under denna period som identitetsutvecklingen pågår som mest för de unga kan det även vara något enklare att som utomstående påverka dem till att fatta genomtänkta beslut samt förhoppningsvis kunna stå emot gruppträck som ibland

kan förekomma på ett negativt sätt (Johnson, Richert & Svensson 2017 s.208). Förutom att diskutera om droger så kan man här se att det är av vikt för unga att även få information om hur bland annat droger fungerar, ser ut etc. för att de ska kunna utvecklas, ta ställning i frågan samt fortsätta sin identitetsutveckling. Vikten av att ha en blandning mellan vetenskap och praktiska övningar tar även Watt et al. (1993 s.33) upp i deras studie. De menar att detta är vad preventivt arbete är (Ibid.).

Förutom att eleverna ska få till sig mer ren fakta om droger är det även viktigt att ta upp frågor, värderingar etc. och prata om det tillsammans med eleverna. Skolkuratoren Lisa i kommun X förklarar på följande sätt om varför hon anser att det är viktigt att föra dialog kring droger tillsammans med eleverna:

Så det finns många såna där små grejer som vi behöver.. nog tänka till om i skolan så att jag tänker att information och även diskussioner om det, inte möta bara med att "nä det är farligt" eller "nä det är fel" utan diskutera: men hur då? Eller vad händer? [...] ja mer få en diskussion och en dialog kring det istället. Tror jag på. - Lisa

Ser man här till det teoretiska begreppet risk- och skyddsfaktorer som brukar användas som ett redskap för att försöka förstå risker för att utveckla olika hälso- och/eller sociala problem (Anderberg & Dahlberg 2014 s.350). Genom preventivt arbete önskar man eliminera de risker som skulle kunna leda till dessa problem (Watt et. al. 1993 s.2). Som tidigare nämnt är goda relationer många gånger en skyddsfaktor för individer, detta kan tolkas som alla olika relationer som individen har och skapar, alltså även relationer med personal i skolan (Andersson 2012 s.94). När då de drogsamordnare eller kuratorer som håller i det nya konceptet ute i klasserna i kommun X faktiskt öppnar upp för diskussion skulle detta kunna leda till att eleverna får till sig att det är okej att prata om droger samt att man kanske vågar diskutera ämnet utifrån olika perspektiv. Detta kan komma att skapa ett förtroende för personalen i skolan och att eleverna kanske vågar vända sig till dem om man är orolig för något eller har egen problematik. Just detta får kommun Xs drogförebyggande samordnare Sandras avslutande citat från visa på:

[...] vi har redan elever som i direkt anslutning till att vi avslutar kommer till oss i personalen och pratar om kompisar som de är oroliga över. – Sandra

5.5 Omtanke om eleverna

Under intervjuerna beskrev alla respondenter den omtanke men även förståelse som finns för eleverna på skolan. Att det kan vara flera olika orsaker som till exempel psykisk ohälsa som kan ligga bakom experimenterande eller ett mer etablerat drogbruk. Främst de respondenter som arbetade i skolan på heltid, rektor och kuratorer, berättade även att det är viktigt att ha ögonen öppna för alla elever och eventuella förändringar som kan ske i dera beteende, skolnärvaro etc. Peter som är rektor i kommun Y beskriver det på följande sätt:

Alltså, tanken är ju att alla ska med på tåget. Att man reagerar när elever är borta. Alltså att alla elever är lika värdefulla. Elever säger ju om lärare om man ställer frågan varför, vad är en bra lärare, varför är den läraren bra? Jo därför att den ser mig. - Peter

Peter tar även upp att det är viktigt med lärare som ser sina elever. Ekberg et al. (2016 s.266) menar i sin studie att skolmisslyckanden kan vara en faktor till att unga utvecklar missbruk, som i studien beskrivs som narkotikamissbruk. Peter menar även att det är viktigt att personalen bör reagera när elever till exempel är frånvarande från skolan och att de inte heller ska göra skillnad på detta mellan eleverna. Ekbergs et al. (2016 s.273) studie tar även upp att flera av de unga med ett missbruk som de varit i kontakt med har upplevt svårigheter i skolan som bland annat frånvaro. Genom att se samtliga elever och inte göra skillnad kan detta visa eleverna att vuxna på skolan ser dem och att de finns där. Detta kan blir en form av skyddsfaktor för eleverna, vid till exempel frånvaro märker de att lärarna hör av sig om detta. Skyddsfaktorerna kan enligt Watt et al. (1993 s.4) direkt motverka eller fungera som en airbag för de riskfaktorer som finns hos individen. Det kan säkert finnas elever som blir arga och/eller förbannade över detta just för stunden men i det långa loppet visar de vuxna att de finns där och bryr sig. Ofta är det så att både risk- och skyddsfaktorer kommer ur vardagliga miljöer där individen befinner sig (Andersson 2010 s.112). I skolmiljön spenderar

unga en stor del av den vakna tiden vilket därmed kan göra den till en viktig plats för utvecklingen av skyddsfaktorer.

Karin som är skolkurator i kommun X berättar om hur hon ser på det här med att få kontakt med elever, hjälpa till utifrån sin roll på skolan samt arbeta med elever vid mer individuella möten:

[...] jag tänker spontant såhär å röja hinder för att.. [...] Det är att försöka få en allians med eleven och sen hitta vägar och lösningar i det. - Karin

Sen kan man ju ge råd på många olika sätt men det är något jag tänker mig för innan jag gör, utan jag försöker få en dialog med eleven och tänka runt det de kommer om och kanske inte ge direkta råd utan komma med tankar om olika alternativ om hur man kan tänker, om nånting. - Karin

Karins citat kopplar vi här till det teoretiska begreppet identitet. I och med att Karin i sin yrkesroll önskar finnas som ett typ av bollplank och stötta eleven genom dialog menar vi att det kan vara till hjälp för elevens identitetsutveckling. Erikson menade att det är individens egen uppfattning av sig själv som gör den individen till den individen (Hwang & Nilsson 2011 s.311). Genom att Karin presenterar olika alternativ om hur man kan tänka i olika situationer men att eleven själv får reflektera och komma fram till sina svar kan utveckla hur denne ser på sig själv. Det är just under ungdomstiden som mycket friktion i identitetssökandet sker och ungdomarna försöker finna sin identitet (Hwang & Nilsson 2011 s.311). Ser man till det som Giddens & Sutton (2014 s.205) menade med att identitet utvecklas i samband med sociala interaktioner kan skolkuratorns roll bli viktig för eleven. Eftersom det pågår friktion i ungdomens liv och att identiteten bland annat formas genom social interaktion kan stöd, tips på alternativ etc. från en skolkurator hjälpa eleven i identitetsutvecklingen. Eleven själv berättar vad den vill samt fattar besluten men får stöd i hur man kan hantera eller tänka i olika situationer med hjälp av en kunnig vuxen. Beroende på vad det är eleven kommer med till skolkuratoren, vilket Karin säger i det andra citatet här ovan, kan kontakten dem emellan bli viktig utifrån ett drogpreventivt perspektiv.

Under intervjun ställdes en fråga om hur kända riskfaktorer eller vetskap om elevers tidigare erfarenheter av droger kan påverka skolans preventiva insatser. Skolkurator Lisa i kommun X beskriver i följande citat hur hon brukar tänka kring detta:

[...] i alla fall är nog jag sån, att man inte väcker den björn som sover utan är det lugnt och fint å om en kompis håller på med droger och den andre "näe men det finns inga indikationer" så kan vi ju inte förutsätta att den andre och dra med den. [...] För det behöver ju inte betyda att, de kan ju snarare stigmatisera. Att man utsätter nån för nånting som den inte är sugen på eller inte alls är inne på eller vad vi ska säga [...]. - Lisa

Till detta citat skulle man kunna använda det teoretiska begreppet risk- och skyddsfaktorer men även Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori. Sett till risk och skydd kan man med hjälp av citatet se att även om skolan kanske känner till eller har funnit olika riskfaktorer, till exempel som att umgås med kompisar som brukar, är detta inget som skolan då agerar på om de inte ser en anledning till det (Andersson 2012 s.94). Detta förhållningssätt skulle man kunna säga är en skyddsfaktor för eleven i och med att denne inte blir stigmatiserad, precis som Lisa säger. På längre sikt kan även den kompis som inte brukar eventuellt kunna fungera som en skyddsfaktor för den kompis som brukar droger. Andersson (2012 s.108) menar att goda sociala relationer i vardagen kan påverka till det bättre eller till och med vända en negativ utveckling hos den unga. Om denna form av kompisrelation kopplas vidare till den utvecklingsekologiska teorin befinner sig denna relation i vad som kallas för mikronivån hos individerna. Kompisrelationer på mikronivån påverkas till viss del av till exempel skolgången som är på individens mesonivå. Med detta kan man tolka det som att skolkuratorn, med kunskap om eventuella risk- och skyddsfaktorer samt erhåller vetskap om individens situation men väljer att avvakta med att till exempel skapa kontakt eller genomföra en insats om detta inte behövs. Detta tolkar vi som en omtanke om eleverna, att som skolpersonal finnas där och vara medveten men inte nödvändigtvis agera.

6. Resultatsammanfattning och diskussion

I följande avsnitt kommer vi att presentera de slutsatser vi har dragit utifrån vår studie. Vi börjar med att presentera våra frågeställningar och de svar vi anser att vi har fått. Därefter går vi över till att kort diskutera vårt resultat, vad det kan ha berott på att vi fick just de svaren och så vidare.

6.1 Resultatsammanfattning

Denna studie har ökat vår förståelse om det drogförebyggande arbete mot elever som sker på gymnasieskolan. Med hjälp av våra intervjupersoner har vi fått insikt om att det sker mer drogförebyggande arbete än vad vi först trodde men att det även kan utvecklas och bli ännu bättre. Vi har kommit fram till en del intressanta slutsatser i uppsatsen som vi sammanfattningsvis kommer att presentera nedan.

Första frågan vi ville undersöka var *på vilket/vilka sätt skiljer sig det drogförebyggande arbetet i två olika kommuner i Västsverige?* vilken vi anser att vi fått svar på. Genom våra intervjuer kom vi fram till att vår förförståelse stämde överens med det resultatet vi fick. Kommun Y arbetar mer preventivt än vad kommun X gör. Ett exempel är att kommun Y har använt sig av ett koncept ett flertal år som nu kommun X börjat implementera i deras kommunala skolor då de har sett att det gett god effekt i kommun Y. En annan punkt som skiljer kommunerna åt var samverkan med aktörer utanför verksamheten. I intervjuerna framkommer det att kommun Y har en stark samverkan med bland annat polisen, fältsekreterare från socialtjänsten, arbetsmarknadsavdelningen och så vidare. Det som nämns om samverkan i kommun X är att de har en form av vårdcentral i kommunen som kan hjälpa unga med missbruk och där jobbar det både psykologer och kuratorer. Kommun X nämner även att de har en öppenvårdsenhet som de kan skicka elever till om de önskar hjälp med sin problematik med droger. Att kommun Y genom sitt engagemang med blåljusfika har fått elever att få upp ögonen för antingen polisyrket eller brandmansyrket kan utifrån vårt perspektiv ses som väl utförd samverkan med andra myndigheter.

Något som då var ungefär liknande vad gäller kommunernas utformning av det drogpreventiva arbetet var att skolorna hade varsin drogpolicy eller drogplan som de följer vid misstanke om att en elev brukar droger. I de står det tydligt vad som gäller vid misstanke om bruk av droger. Personalen i skolorna i båda kommunerna tolkas ha bra samverkan och båda kommunerna har en drogförebyggande samordnare som bland annat föreläser för eleverna.

Även på vår andra fråga som gällde *hur upplever professionella sitt förebyggande arbete med gymnasieungdomar?* anser vi att vi fått svar. Båda kommunerna upplever sitt drogförebyggande arbete som positivt och att det hjälper eleverna med att hålla sig ifrån droger. Något som samtliga respondenter är inne på är att en förändrad, mer liberal syn på droger, kan göra det svårare att bedriva det förebyggande arbetet. Alla respondenter nämner USA och sociala medier som problematiskt vad gäller synen på droger. Med USA menar de att många delstater i USA har legaliserat bland annat cannabis vilket gör att en del personer även här i Sverige väljer att tycka att cannabis inte är så farligt, utan att till och med alkohol är farligare. Med sociala medier förklarar respondenterna att många "kändisar" lägger ut när de brukar droger vilket gör att ungdomar kan ta efter det, för att kändisen lever ett bra liv och upplevs inte ta skada av sitt bruk. Med denna inställning blir det svårare att bedriva ett bra förebyggande arbete mot droger, då de redan innan undervisningen behöver vända elevens syn på detta. Men överlag så ansåg de professionella i både kommun X och kommun Y att det drogpreventiva arbetet mot gymnasieelever upplevs som bra och givande. Vidare talade Karin i kommun X om att man som professionell kan vara ett bollplank för elever och att detta upplevs vara bra då man pratar om det som eleven själv vill ta upp i samtal samt att det är eleven själv som i slutet får komma fram till eventuella svar eller lösningar och fatta de slutgiltiga besluten. En annan respondent i kommun X menar på att de tidigare preventiva punktinsatserna i kommunen inte har upplevts särskilt givande och ser istället fram emot att gå över till det nya preventiva konceptet som har använts i kommun Y. Respondenten menar här att detta kan komma att bli mer givande för eleverna genom att konceptet pågår under en något längre period samt att det är mer diskussioner på olika nivåer tillsammans med eleverna.

På vår tredje frågeställning *hur anser professionella att ungdomars bakgrund och tidigare erfarenheter påverkar det preventiva arbetet?* har vi fått svaret att ungdomars tidigare erfarenheter ibland kan påverka det preventiva arbetet. Detta beskrivs utifrån bland annat ungas upplevda inställning till droger, som förklaras allt mer drogliberalt. Ibland upplevs även ett myndighetsförakt som kan försvåra möjligheterna att skapa allians, här mellan elever och drogsamordnare i kommun Y. Detta skulle kunna ha med den ungas tidigare erfarenheter av myndighetsutövning att göra. Att skapa en allians med elever vid utförande av preventiva insatser i skolan kan upplevas som mycket viktiga för att kunna skapa ett förtroende, relation att bygga vidare på samt öppna upp för diskussion i ämnet.

Det talas även i kommun X om hur eleverna har eller har haft det hemma och hur man pratat tillsammans med till exempel sina föräldrar om droger. Detta kan till stor del påverka hur eleverna anpassar sig till samt kan ta till sig det preventionsarbete som genomförs på skolan. En respondent från kommun Y presenterade att man som professionell kan behöva fundera och arbeta lite extra med utformning av konceptet med elever som har en mer drogliberal syn för att försöka förändra detta. Det är alltså något som kan komma att forma det drogpreventiva arbetet. Ser man till hur de ungas hemsituation ser ut och kan ha påverkat dem och deras inställning till bland annat droger kan som beskrivet ovan den utvecklingsekologiska teorin visa på hur olika nivåer i ungdomens liv påverkas av samt påverkar varandra. Till följd av att de olika nivåerna har olika inflytande på varandra kommer individen att påverkas direkt eller indirekt av detta. Därmed skulle man kunna påstå att de erfarenheter som ungdomen har med sig från vardagslivet samt sin bakgrund påverkar dennes inställning till olika saker.

I en av intervjuerna från kommun Y har man funderat på vilka det är som brukar droger och kommit fram till att det är unga från olika bakgrund samt med olika erfarenheter som väljer att testa på eller bruka droger. Detta kan bland annat ses utifrån ett identitetsperspektiv, de unga försöker finna och skapa sin identitet vilket ofta kan resultera i att de provar på många olika saker som till exempel droger. Sammanfattningsvis upplevs både kommun X och Y vara relativt överens

om att elevers tidigare erfarenheter samt bakgrund påverkar och till viss del kan styra det preventiva arbetet. Detta kan till exempel vara genom försök från de professionella till att nyansera en hos eleverna drogliberal syn etc. Det finns enligt respondenter ett visst utrymme att kunna förändra det utarbetade preventiva konceptet som används i båda kommunerna för tillfället, för att ha möjlighet att anpassa dess innehåll till eleverna.

6.2 Diskussion

Vi har i och med studien bland annat lärt oss att det sker mer samverkan med utomstående aktörer i kommun Y än vad vi från början trodde samt att individers bakgrund inte nödvändigtvis är avgörande för om denne börjar bruka droger eller inte. Studien har förhoppningsvis en inverkan i praktiken i form av en ökad förståelse för de olika kommunernas tillvägagångssätt i det preventiva arbetet. Vi hoppas även att den kan fördjupa kunskaper om det drogförebyggande arbetets relevans i det sociala arbetet.

Vi upplever oss nöjda med studien överlag samt uppfattar det som att vi fått intressanta resultat som man skulle kunna forska vidare på. Till exempel hade det varit spännande att göra en längre studie om hur CAN:s siffror eventuellt förändras i kommun X nu när de implementerar det preventiva koncept som kommun Y har bedrivit under flera år. Hade vi haft mer tid hade vi även velat undersöka vidare hur fler skolor arbetar preventivt och även kunna ge råd och förslag för hur det drogpreventiva arbetet skulle kunna utvecklas för att fungera ännu bättre. Något som var intressant som framkom i vår studie var medias påverkan på elevernas syn på droger. Detta ämne skulle vara väldigt intressant att forska vidare kring hur/på vilket sätt media påverkar elevernas syn på användandet av droger.

Något som kan ha påverkat resultatet är att personalen beskriver det drogförebyggande arbetet på ett mer fördelaktigt sätt än vad det kanske är på riktigt. Vi var tydliga när vi informerade om vad studiens syfte var, att förklara att vi gör en jämförande studie mot en annan kommun. De kan då ha velat visa sig från sin bästa sida vad gäller det drogförebyggande arbetet. Vi har inte varit på

plats på skolorna för att kunna se om det förebyggande arbetet bedrivs så som vi har fått det förklarat för oss. Men man kan inte annat än att lita på att det som har sagts gäller och vi anser att det som tagits upp i intervjuerna låter mycket trovärdigt.

En faktor som kan ha påverkat vårt resultat över att kommun Y, enligt vår uppfattning, bedriver mer djupgående drogförebyggande arbete än kommun X kan vara att vi hade färre intervjuer i kommun Y. Vi kan då ha fått en snävare bild över kommunen. Skulle vi haft med ytterligare en skola i kommun Y så kanske resultatet hade sett annorlunda ut. Trots att det är kommunala skolor så kan det drogpreventiva arbetet möjligen skilja sig något mellan skolorna.

Något som också kan tas upp i diskussion är drogpolicyn och drogplanen. Drogpolicyn och drogplanen kan egentligen inte ses som något förebyggande arbete mot drogerna. Är man i behov av att använda sig av drogpolicyn för att veta vad man ska göra vid misstanke om droger eller att en elev är påverkad har drogerna redan kommit till skolan. Samtidigt så är det bra att ha en nedskriven policy för hur man går tillväga när man får reda på att en elev brukar droger.

Referenser:

- Anderberg, Mats & Dahlberg, Mikael (2014) Ungdomar med missbruksproblem: en deskriptiv studie av Maria-mottagningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. *Socialmedicinsk tidskrift* 91:4, (s.348-359).
- Andersson, Gunvor (2012) Om yngre barn i socialt arbete. I: Höjer, Ingrid, Marie Sallnäs & Yvonne Sjöblom (red.) *När samhället träder in - barn, föräldrar och social barnavård*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Andersson, Gunvor (2013) Utvecklingsekologi och sociala problem. I: Meeuwisse, Anna & Hans Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Natur och kultur: Stockholm.
- Bryman, Alan. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Börjesson, Bengt (2010). *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber AB.
- Ekberg, M., Fonseca, L., Anderberg, M., & Dahlberg, M. (2016). Ungdomar med missbruksproblem och deras uppfattning om skolproblem. *Nordic Studies in Education*, 36(4), 266-278.
- Folkhälsomyndigheten (2019). Den svenska narkotikasituationen 2019.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/d/den-svenska-narkotikasituationen-2019/?pub=66860>
[Hämtad 2020-11-18]
- Folkhälsomyndigheten (2017) Faktablåd om hälsomässiga och sociala effekter av cannabis. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2017/april/faktablåd-om-halsomassiga-och-sociala-effekter-av-cannabis/> [Hämtad 2020-11-18]

- Frisén, Ann. (2006). Kropp, utseende och sexualitet. I: Frisé, Ann., Philip Hwang (Red.). *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Giddens, Anthony., Philip W. Sutton. (2014) *Sociologi*. Lund. Studentlitteratur AB.
- Greiff Von, Ninive (2008) Ungdomsinriktad alkohol- och drogprevention – förutsättningar, evidens och legitimitet. *Rapport i socialt arbete nr. 129*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Grundbok i BBIC: barns behov i centrum*. Andra upplagan (2018). [Stockholm]: Socialstyrelsen.
- Hwang, Philip., Björn Nilsson. (2011) *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Jacobsen, Dag Ingvar (2012) *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Johnsson, Björn., Torkel Richert & Bengt Svensson. (2017) *Alkohol- och narkotikaproblem*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Johnsson, Eva., Leili Laanemets & Kerstin Svensson. (2009) *Narkotikamissbruk. Debatt, behandling och begrepp*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2000) *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Gothia förlag. Stockholm.
- Lalander, Philip., Thomas Johansson. (2017) *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Landberg, Jonas., Mats Ramstedt & Erica Sundin för Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN. (2018) *Socioekonomiska skillnader i beroende och utsatthet för andras användning av alkohol, narkotika och tobak*. Rapport 176.

[Hämtad 2020-11-13] <https://www.can.se/app/uploads/2020/01/can-rapport-176-socioekonomiska-skillnader-i-beroende-och-utsatthet-for-andras-anvandning-av-alkohol-narkotika-och-tobak.pdf>

Läkemedelsverket. [Hämtad 2020-11-18] <https://www.lakemedelsverket.se/sv/narkotika>

Nationalencyklopedin. (2020). Hämtad 2020-10-26 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/imitation>

Nationalencyklopedin. (2020). Hämtad 2020-10-26 från <http://ne.se/uppslagsverk/ensyklopedi/lång/modellinlärning>

Nationalencyklopedin. (2020). Hämtad 2020-10-26 från <http://ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/social-inlärning>

Rigg, Khary K & Menedez Kimberly M (2018) Drug prevention programmes in schools: Selecting programme providers. *Health Education Journal*. Vol. 77(5) 586-597.

Risenfors, Signild (2014) Vara sig själv - identitetsformande bland ungdomar i gymnasieskolan. I: Sorbring, Emma, Andersson, Åsa & Molin, Martin (red.) *Att förstå ungdomars identitetsskapande. En inspirations- och metodbok*. Stockholm. Liber.

Rocca, Gabriele, Verde, Alfredo & Gatti, Uberto (2019) Impact of Alcohol and Cannabis Use on Juvenile Delinquency: Results from an International Multi-City Study. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Vol. 25 (3) pp. 259-271

SFS 1968:64, *Narkotikastrafflag*.

SFS 2010:800, *Skollag*.

SKOLFS 2011:144, *Läroplan för gymnasieskolan*.

Thorsen, Thorkil och Tommy Andersson (2000). *Upplysning och undervisning – begränsar det alkohol- och narkotikaproblemen?* Rapportserie nr 60, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm: Elanders Gotab.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Watt, N. F., West S. G., Coie J. D., Hawkins, J. D., Asarnow, J., Markman, H. J., ... Long B. L. (1993) The Science of Prevention: A Conceptual Framework and Some Directions for a National Research Program. *American Psychologist* 48(10):1013-22.

Wicklén, Johan & Taubert, Lars-Erik (2019) Rapport: Ungas alkohol- och cannabisdebut går uppåt i åldrarna. *SVT nyheter*. 13 november.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rapport-ungas-alkohol-och-cannabisdebut-kryper-uppat-i-aldrarna> [Hämtad 2020-11-18]

Wrangsjö, Björn. (2006). Kliniska synpunkter på identitetsutvecklingen. I: Frisé, Ann., Philip Hwang (Red.). *Ungdomar och identitet*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bilagor:

Bilaga 1 – Intervjuguide

Intervjuguide

1. Några frågor innan vi startar?
2. Vad är din roll i skolan och hur länge har du jobbat här?
3. Hur skulle du beskriva det drogpreventiva arbetet med eleverna utifrån din yrkesroll?
4. Vad är din roll i det drogpreventiva arbetet?
5. Vad anser du är skolans roll i det drogpreventiva arbetet?
6. Hur definierar ni på skolan missbruk?
  1. Hur går ni tillväga vid känt fall av drogbruk?
7. Finns det något i elevernas bakgrund som påverkar det förebyggande arbetet?
8. Hur använder ni er av utomstående resurser för att stötta eleverna?
9. Vilka målsättningar har ni med det drogpreventiva arbetet utöver läroplan och kursplan? Finns det ex någon nedskrivna skolpolicy?
10. Känner all skolpersonal till er målsättning tror du?
11. Hur hanterar ni riskfaktorer?
12. Kan ni se några resultat/korttidseffekter av det arbetet ni gör nu?
13. Upplever du att något saknas eller behöver utvecklas i ert drogpreventiva arbete?
14. Märker ni av förändrade attityder kring användandet av alkohol och droger? Hur tror du skolan kommer att ställa sig till detta i framtiden?
15. Hur upplever du själv att ert preventiva arbete tas emot och fungerar?
16. Arbetar ni med ANDT-undervisning? På vilket sätt i så fall?
17. Något du vill ta upp som vi missat?
18. Vill du att vi skickar de citat vi önskar använda till dig för godkännande innan vi använder dem i uppsatsen?

Bilaga 2 – Informationsmail

Hej!

Vi heter Therese Bandhede och Agnes Berglund och studerar just nu på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Vi ska under denna termin skriva vår

C-uppsats med fokus på preventivt drogarbete i gymnasieskolor. I och med detta skulle vi gärna vilja boka in en intervju med dig i egenskap av professionellt kunnig. I detta mail bifogar vi ett informationsbrev som du gärna får läsa innan du svarar. Vi planerar att intervjun kommer ta ca. 40 minuter att genomföra.

Då vi har ett relativt knappt tidsschema gällande uppsatsen önskar vi en snabb respons. Hör gärna av dig om du har ytterligare frågor innan du beslutar om du vill medverka. Skulle du önska medverka i vår studie får du gärna skicka med datum och tider då vi skulle kunna boka in en intervju.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Therese & Agnes

INFORMATIONSBREV

Hej!

Vi heter Agnes Berglund och Therese Bandhede och vi studerar sjätte terminen på socionomprogrammet på Göteborgs Universitet. Under denna kurs ska vi skriva vår C-uppsats och det är anledningen till att vi kontaktar dig med detta informationsbrev. Vår uppsatsidé kommer att handla om drogförebyggande arbete i skolan och vi behöver nu samla in empiri till vår studie.

Er arbetsplats är ju just skolan/kommunen vilket vi har som fokus i vår studie. Syftet med vår studie är att undersöka hur skolan/kommunen arbetar med förebyggande arbete mot narkotika och droger. Vi vill bredda våra kunskaper om detta ämne och eventuellt komma med förslag till förbättringar gällande det förebyggande arbetet.

Varför kontaktar vi just dig? Jo för vi vill ha med dina tankar och erfarenheter kring det förebyggande arbetet mot droger i skolan. Vi kommer att genomföra en intervju där du får svara på de frågor som du känner dig bekväm med att svara på. Vi vill ha en intervju med dig då du ofta kommer i kontakt med ungdomar och har stor kunskap vad gäller arbetet mot att förhindra droger.

Under vår uppsats har vi vissa principer vi behöver ta hänsyn till. Vi kommer nedan att presentera principerna.

Informationskravet

Vi ska informera dig som deltagare om vad syftet med uppsatsen är och vilka villkor som gäller för deltagande. Syftet med uppsatsen har beskrivits ovan, hur skolan arbetar med drogförebyggande arbete.

Samtyckeskravet:

Du som deltagare har rätt att bestämma över din medverkan i uppsatsen. Vi kommer att behöva ditt samtycke för att vi ska kunna intervjua dig. Samtycke kan du lämna till någon av Agnes eller Therese genom att skicka ett mail till någon av oss. Det är fritt att avsluta din medverkan i studien om du känner för det, även om intervjun har påbörjats. Så fort du känner att det inte är något som du vill delta i säger du bara till så får du avbryta.

Konfidentialitetskravet:

Frågan om konfidentialitet har ett nära samband med frågan om offentlighet och sekretess. Vi, Agnes och Therese, är de enda som kommer att ha tillgång till den empiri som insamlats genom intervjun. Vi kommer att göra vårt yttersta för att alla uppgifter om identifierbara personer som vi antecknar, lagrar och avrapporterar görs på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående.

Nyttjandekravet:

Insamlat material för forskningsändamålet kommer inte att användas eller lånas ut för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. När vi är färdiga med vår uppsats och den är godkänd kommer allt material som är insamlat att raderas, såsom inspelningar av intervjuer och transkribering. De uppgifter vi får från dig kommer naturligtvis inte att användas i något annat syfte än till vår uppsats.

Med vänliga hälsningar

Therese Bandhede E-post: gusbandth@student.gu.se

Agnes Berglund E-post: gusagnesbe@student.gu.se

Handledare: Russell Turner (universitetslektor, Göteborgs Universitet)

E-post: russell.turner@socwork.gu.se (svår att nå p.g.a. e-posthaveri)

Telefon: 037-786 15 94